

Vysoká škola CEVRO Institut

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Roman Harna

Praha 2022

Vysoká škola CEVRO Institut
Název katedry

**Význam a princip vrhacích a
dočasně zneschopňujících
prostředku Policie ČR**

Bc. Roman Harna

Studijní program: Veřejná správa
Studijní obor: Veřejná správa – Bezpečnostní
studia
Vedoucí práce: doc. Ing. Martin Hrinko, Ph.D.,
MBA, LL.M.

Diplomová práce

Praha 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně, uvedl v ní všechny použité prameny a zdroje a v textu řádně vyznačil/a jejich použití.

V Praze dne 07.07.2022

Obsah

Resumé	5
1. Úvod	7
2. Teoretická část	9
2.1. Historický a komparativní vývoj působnosti a funkce policie v evropských zemích	9
2.2. Vymezení hlavní terminologie	16
2.3. Etický rozměr policejní práce v kontextu donucovacích prostředků	20
2.4. Policie ČR a její vymezení	30
2.5. Právní rámec vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků	37
3. Komparativní pohled na policejní práci a aplikaci donucovacích prostředků	42
4. Návrhy a doporučení pro policejní práci i použití donucovacích prostředků	55
5. Závěr	62
6. Seznam použitých zdrojů	64

Resumé

The topic of the diploma thesis includes the function, meaning and methods of using law enforcement means in the Police of the Czech Republic. In terms of legal regulation, it is specifically Act No. 273/2008 Coll., on the Police of the Czech Republic, as amended, and other related legislation listed below in the text. In particular, the provisions of Article 52(b), (d), (e). These means are frequently used by the Police of the Czech Republic during official interventions. However, their exhaustive list in terms of legal regulation is even broader. In the individual chapters of the thesis the topic is elaborated in theoretical and practical terms. Specifically, the focus is on the historical and social context of the police, but also on the definition of the subject legal regulation. This is subsequently linked to a comparative part with selected European countries and the practice of their security forces at the level of the Police of the Czech Republic. This includes in particular a comparison of the so-called law enforcement means, their types and introduction as well as the possibilities of modernisation in the context of the current legislation.

The aim of this thesis is to clarify in theoretical and practical terms the function, meaning and methods of use of law enforcement means in the Police of the Czech Republic. Based on a comparative comparison, specific proposals and recommendations are then proposed with regard to the effectiveness and use of so-called law enforcement means under the current and possible future legislation. The current practice of the Police of the Czech Republic and relevant case law within the Czech Republic are also taken into account. Analytical methods of information processing based on a set of expert sources, as well as a comparison of the practice of police forces of selected EU countries and relevant legislation are used for the elaboration.

Resumé

Téma diplomové práce zahrnuje problematiku funkce, významu a způsoby použití donucovacích prostředků u Policie ČR. Z hlediska právní úpravy se konkrétně jedná o zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů a další související právní předpisy uvedené níže v textu. Zejména pak ustanovení § 52 písm. b), d), e). Tyto prostředky jsou často používány Policií ČR

při služebních zákrocích. Jejich taxativní výčet z hlediska právní úpravy je však ještě širší. V jednotlivých kapitolách diplomové práce je téma rozpracováno v teoretické i praktické rovině. Konkrétně je zaměřeno jak na historický a společenský kontext policie, ale také vymezení předmětné právní úpravy. S tímto je následně spojena komparativní část s vybranými evropskými zeměmi a praxí tamějších bezpečnostních sborů na úrovni Policie ČR. Jedná se zejména o srovnání tzv. donucovacích prostředků, jejich druhy a zavedení i možnosti modernizace v kontextu současné právní úpravy.

Cílem této diplomové práce je objasnit v teoretické i praktické rovině problematiku funkce, významu a způsoby použití donucovacích prostředků u Policie ČR. Na základě komparativního srovnání pak jsou navrženy konkrétní návrhy a doporučení s ohledem na účinnost i užívání tzv. donucovacích prostředků podle stávající i možné budoucí právní úpravy. Zohledněna je též dosavadní praxe Policie ČR i relevantní soudní judikatura v rámci ČR. Pro zpracování jsou využity analytické metody zpracování informací na základě souboru odborných zdrojů, a také komparace praxe policejních sborů vybraných zemí EU a relevantní právní úpravy.

1. Úvod

Téma diplomové práce zahrnuje význam a princip vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků Policie ČR. Z hlediska právní úpravy se konkrétně jedná o zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů a další související právní předpisy uvedené níže v textu. Zejména pak ustanovení § 52 písm. b), d), e). Tyto prostředky jsou často používány Policií ČR při služebních zákrocích. Jejich taxativní výčet z hlediska právní úpravy je však ještě širší. V jednotlivých kapitolách diplomové práce je téma rozpracováno v teoretické i praktické rovině. Konkrétně je zaměřeno jak na historický a společenský kontext policie, ale také vymezení předmětné právní úpravy. S tímto je následně spojena komparativní část s vybranými evropskými zeměmi a praxí tamějších bezpečnostních sborů na úrovni Policie ČR. Jedná se zejména o srovnání tzv. donucovacích prostředků, jejich druhy a zavedení i možnosti modernizace v kontextu současné právní úpravy.

Mezi hlavní úkoly Policie ČR patří zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti. Tyto činnosti jsou realizovány v rámci stávající právní úpravy, která též určuje postavení, působnost a organizaci Policie České republiky. Řešení tématu diplomové práce je založeno na analýze odborných českých a zahraničních zdrojů, a také relevantních právních předpisů a soudní judikatury. Důležité je též zmínit význam stávající policejní praxe. Hlavní téma diplomové práce bylo autorem zvoleno s ohledem na jeho aktuálnost a jisté kontroverze, které jsou typické spíše v zahraničním kontextu. Využití donucovacích prostředků představuje jednu z pravomocí Policie ČR společně s dalšími taxativně vymezenými pravomocemi v rámci existující právní úpravy. Jak již bylo uvedeno, hlavní pravomocí bezpečnostních složek v ČR je zabezpečit ochranu života osob, majetku a veřejného pořádku. V případě, že občan nereaguje na výzvy a příkazy například Policie ČR či dalších obranných a bezpečnostních sborů definovaných příslušnými zákony, tak je možné aplikovat donucovací prostředky.

Toto je též možné v případech útoku na příslušníky bezpečnostních složek a je možné aplikovat donucovací prostředky směřující k odvrácení útoku a zadržení útočníka či více útočníků. Jak již bylo uvedeno, konkrétní pozornost je věnována významu a principu vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků Policie ČR.

Bezpečnostní složky mohou využít možnosti donucovacích prostředků při sjednání práva. Je vhodné uvést, že k 1.1.2022, podle informací Policie ČR, zahrnovaly početní stavy příslušníků Policie ČR více jak 40 tisíc osob.¹ V komparaci s jinými evropskými státy jsou početní stavy příslušníků bezpečnostních sborů na nadprůměrné úrovni. Vzhledem ke komplexnosti zvoleného tématu je vhodné poskytnout ucelenější teoretické informace i komparativní pohled na právní úpravu a praxi bezpečnostních sborů vybraných zemí EU.

Cílem této diplomové práce je objasnit v teoretické i praktické rovině problematiku funkce, významu a způsoby použití donucovacích prostředků u Policie ČR. Na základě komparativního srovnání pak jsou navrženy konkrétní návrhy a doporučení s ohledem na účinnost i užívání tzv. donucovacích prostředků podle stávající i možné budoucí právní úpravy. Zohledněna je též dosavadní praxe Policie ČR i relevantní soudní judikatura v rámci ČR. Pro zpracování jsou využity analytické metody zpracování informací na základě souboru odborných zdrojů, a také komparace praxe policejních sborů vybraných zemí EU a relevantní právní úpravy. Přehled použitých odborných zdrojů je uvedený v závěru diplomové práce v seznamu použitých zdrojů.

¹ Konkrétně to je 40.182 osob. Plánované početní stavy příslušníků Policie ČR v roce 2022 jsou na hodnotě 45.665 osob. Bližší statistiky jsou uvedeny v textu diplomové práce níže.

2. Teoretická část

2.1. Historický a komparativní vývoj působnosti a funkce policie v evropských zemích

Policie v obecném vymezení představuje sbor úředních osob, které zastupují státní moc. Policie v jednotlivých zemích EU obvykle odpovídá za udržování veřejného pořádku a bezpečnosti, prosazování práva a prevenci, odhalování a vyšetřování trestné činnosti. Tyto funkce se označují jako policejní činnost. Konkrétní specifikace pro Policii ČR je uvedena v další kapitole níže. Policie je často pověřena také různými licenčními a regulačními činnostmi s ohledem na právní úpravu v dotčených evropských právních úpravách. Policisté, jako úřední osoby, jsou příslušníky veřejné organizace, kteří mají právní kompetence k udržování pořádku a prosazování práva. Z tohoto vymezení je možné specifikovat konkrétní charakteristiky. Za prvé, definuje policii spíše podle cílů než podle konkrétních prostředků, které k dosažení svých cílů používá. Za druhé, rozmanitost situací, v nichž je policie žádána, aby zasáhla, je mnohem větší než vymáhání práva a udržování pořádku, resp. veřejného pořádku. Mezi analytickými a akademickými autory obecně panuje shoda, která vychází z definice poprvé navržené americkým sociologem Egonem Bittnerem, že společným rysem všech různých orgánů zapojených do policejní činnosti je **právní kompetence k prosazování donucovacích, nediskutovatelných opatření k řešení problematických situací.**²

Takové situace se vyznačují dvěma rysy: **potenciálem způsobit škodu a nutností řešit je urychleně dříve, než se tento potenciál rozvine.** Proto skutečné použití donucovacích prostředků nebo hrozba jejich použití umožňuje policii rychle, bez vyjednávání a s konečnou platností ukončit problematické situace.³ Vzhledem k tématu práce je to nejenom uplatnění vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků, ale také možnost držet lidi dál od místa požáru kvůli jejich vlastní ochraně či místa trestného činu a další. V návaznosti na tuto definici tedy může policejní činnost vykonávat několik různých profesních organizací.

² VALENTE, Isabel. *European Union – Police and Customs cooperation. A historical perspective.* 2013, s. 9-12

³ DAWSON, Andrew. *Police Legitimacy and Homicide: A Macro-Comparative Analysis.* Social Forces, 2018. doi.org/10.1093/SF/SOY043

Komparativně v zemích EU je to veřejná policie, soukromé bezpečnostní agentury, armáda a vládní agentury s různými dohledovými a vyšetřovacími pravomocemi. Nejznámější z těchto subjektů jsou veřejné pořádkové síly, které hlídají na veřejných prostranstvích, často v označených vozech, a jejichž členové nosí uniformu.

Jsou nejviditelnějšími představiteli civilní státní moci a poskytují model obvykle spojovaný s policejními organizacemi. Komparativně s evropskými zeměmi v mnoha anglosaských zemích, například v Austrálii, Kanadě, Spojeném království a Spojených státech, je však soukromých bezpečnostních agentů nejméně dvakrát více než veřejných policistů. Bezpečnostní a zpravodajské agentury, které zpravidla působí v utajení, navíc hrají stále důležitější roli v boji proti terorismu, zejména od útoků z 11. září 2001 ve Spojených státech. Policejní práce se proto stala komplexním souborem činností, který překračuje tradiční institucionální a jurisdikční rozdíly mezi veřejným a soukromým, kriminálním a politickým sektorem. Činnost lidí, kteří jsou nebo byli definováni jako policie, se vyznačuje historickou, geografickou a organizační rozmanitostí. Policejní práce se oproti tomu, co bylo součástí historického vývoje, značně vyvinula. S růstem počtu obyvatel a poklesem účinnosti neformálních institucí socializace a sociální kontroly - jako je rodina, školy a církev, se policie stávala stále potřebnější. Nikdy však nevznikl jednotný celosvětový policejní systém.⁴

Různorodost policejních činností a systémů vysvětluje řada faktorů. **Významnou roli při určování činnosti policie hrají druhy trestné činnosti, které jsou ve společnosti obvykle páchany, a metody, které pachatelé používají.**⁵ Například pokud osoby páchající trestnou činnost používají střelné zbraně, bude policie pravděpodobně ozbrojena, nebo pokud zločinci používají k páchání trestné činnosti počítače, může policie zřídit zvláštní jednotku zaměřenou na vyšetřování kybernetické kriminality. Tuto rozmanitost pomáhá vysvětlit také historický kontext vývoje. Například bývalé kolonie mají tendenci zachovávat policejní

⁴ DAWSON, Andrew. *Police Legitimacy and Homicide: A Macro-Comparative Analysis*. Social Forces, 2018. doi.org/10.1093/SF/SOY043.

⁵ SERDAR, Kenan. *Police Performance Appraisals: A Comparative Perspective*. Police Performance Appraisals: a Comparative Perspective, 2013. doi.org/10.1080/15614263.2018.1551286.

system zavedený jejich kolonizátory. Důležitou roli hraje také počet obyvatel. Je možné uvést, že policejní práce ve venkovských oblastech a na vesnicích se výrazně liší od policejní práce ve velkých městech. Mezi faktory, které určují policejní systém v dané zemi, však patří především politická kultura společnosti. Například zda je otevřená a demokratická, nebo uzavřená a totalitní, a také státní pojetí odpovědnosti policie.

Většina lidí dobrovolně dodržuje většinu zákonů bez ohledu na to, zda je přítomen policista v jejich okolí či komunitě. Zákony dodržují, protože je považují za spravedlivé a protože věří, že z dlouhodobého hlediska je v jejich zájmu je dodržovat. V malých komunitách, v nichž se většina občanů navzájem zná, jsou lidé, kteří žijí podle společných ideálů komunity, odměňování úctou svých spoluobčanů. Pokud poruší zákon nebo nesplní očekávání ostatních, jejich život se často stává obtížnějším, protože jsou zbytkem komunity zostuzováni, straní se jí nebo ostrakizováni a je méně pravděpodobné, že se jim dostane pomoci v nesnázích a problémových situacích. Ve všech společnostech je tento systém neformálních odměn a trestů nejsilnějším nástrojem při prosazování práva, ale nejsilnější je v malých společenstvích. Síly, které život v malé komunitě uspořádávají, tak policii do určité míry usnadňují její úlohu. Policejní zásah je nutný pouze tehdy, když se tyto neformální kontrolní mechanismy ukáží jako nedostatečné a neefektivní.⁶

Proto jsou venkovské a řídké osídlené oblasti často střeženy jedinou centralizovanou, a často militarizovanou, policejní složkou, a to i v zemích, které mají decentralizovaný policejní systém. Jediná policejní organizace působící pod jednotným velením je nákladově efektivnější a operativnější než množství nezávislých policejních sborů v malých městech. Vzhledem k tomu, že území, které je třeba pokrýt, může být velmi rozsáhlé a vyznačovat se obtížným terénem, musí mít policie v takových regionech mobilitu a přizpůsobivost na velké vzdálenosti, které jsou charakteristické pro vojenské síly. Kromě toho byl venkov historicky policejně zajišťován vojenskými organizacemi, neboť policejní síly byly původně vytvářeny v městském prostředí. Komparativně výjimkou z tohoto modelu jsou

⁶ SERDAR, Kenan. *Police Performance Appraisals: A Comparative Perspective*. Police Performance Appraisals: a Comparative Perspective, 2013. doi.org/10.1080/15614263.2018.1551286.

Spojené království a Spojené státy americké, které se dlouho bránily policejní centralizaci.⁷

Ve větších a složitějších společnostech jsou neformální instituce sociální kontroly obecně slabší, a proto jsou formální instituce obecně silnější. Relativní slabost neformálních kontrol lze přičíst řadě faktorů. Ve velkých společnostech lidé často jednají s cizími lidmi, s nimiž se již nikdy nesetkají, a za takových okolností může být méně neformálních odměn za poctivost nebo méně neformálních trestů za nepoctivost. Taková společenství bývají také technologicky vyspělejší, což vede k přijímání nových zákonů, jako jsou zákony upravující vydávání licencí a provoz automobilů a zákony týkající se obchodování na internetu a s tímto i moderní formy páchání trestné činnosti. Protože některé z těchto nových zákonů nemusí mít stejný morální význam. Například jako starší zákony kriminalizující násilí, krádeže nebo podvody, lidé mohou cítit menší povinnost je dodržovat. Kromě toho, když se vytvoří nové zákony, téměř nutně se zvýší kriminalita. Existuje tedy nebezpečí, že lidé, kteří jsou odsouzeni za porušení nového zákona, se mohou cítit poškozeni a v budoucnu budou méně ochotni spolupracovat s policií nebo dodržovat zákony, pokud nebudou dodržovány. S růstem společnosti je pro lidi stále obtížnější upřednostňovat veřejný zájem před svými soukromými zájmy v situacích, kdy mohou být v rozporu. Například zaměstnavatel, který přistihne zaměstnance při páchání trestného činu na pracovišti, se může rozhodnout neoznámit to policii, protože se obává, že by výroba, zisk nebo prestiž firmy utrpěly, kdyby byl trestný čin veřejně odhalen.⁸ Je to problém mnoha moderních evropských společností, a to včetně vývoje v ČR.

Politická kultura dané země pomáhá určit, zda jsou její policejní složky organizovány na celostátní nebo místní úrovni. Snaha o efektivitu napomáhá zřizování centralizovaných policejních sil, které mohou využívat výhod koordinace a úspor při výcviku, organizaci a poskytování služeb. V některých demokratických zemích, komparativně například v USA a v menší míře ve Velké Británii, se občané

⁷ SERDAR, Kenan. *Police Performance Appraisals: A Comparative Perspective*. Police Performance Appraisals: a Comparative Perspective, 2013. doi.org/10.1080/15614263.2018.1551286.

⁸ LAZARO, Herrero. *The socio-historical approach in mapping Comparative Education. Review and revaluation of its postulates*. Revista Española de Educación Comparada, 2017. doi.org/10.5944/REEC.29.2017.17676.

tradičně domnívají, že existence celostátního policejního sboru by soustředila příliš mnoho moci v rukou jeho ředitelů, jako vrcholových vedoucích představitelů. Domnívali se, že místní komunity by nemohly národní policejní sbor pohnat k odpovědnosti za zneužití moci, a obávali se, že by národní vláda mohla takový policejní sbor využít k tomu, aby se nezákonně udržela u moci. Z těchto a dalších důvodů některé demokratické země upřednostňují organizaci policejních sil na místní úrovni. Decentralizace přibližuje policii komunitě a často se jí daří přizpůsobit policejní práci konkrétním potřebám komunity. Decentralizovaný policejní aparát však má tendenci bránit toku zpravodajských informací mezi jednotlivými složkami systému. Další nevýhodou systému odpovědnosti vůči místní samosprávě je, že úzký vztah mezi policií a jejími politickými nadřízenými může usnadnit korupci obou stran.⁹

Potřeba odpovědnosti policie je zřejmá z velké moci, kterou policejní složky mají nad životy, svobodami, bezpečností a právy občanů. Vlády zmocňují policii k tomu, aby nutila jednotlivce dodržovat zákony. Jednotlivé evropské právní úpravy obecně umožňují policistům zastavovat, prohledávat, zadržovat, předvolávat a zatýkat občany a používat fyzickou a někdy i smrtící sílu. Pokud policie tyto pravomoci používá nesprávně, může zneužít občanská práva těch občanů, které má chránit. Proto je velmi důležité, aby policie nesla odpovědnost za své postupy a chování. V demokratických zemích se odpovědnost zajišťuje především třemi způsoby. Zaprvé jsou policejní složky podřízeny voleným zástupcům. Jako třeba v USA, kde na policii dohlíží starostové nebo guvernéři států, a jako v Belgii, kde je purkmistr města zároveň šéfem policie, nebo zvláštním voleným úředníkem v jiných evropských zemích. Za druhé, soudy jsou pověřeny ochranou dodržování řádného procesu ze strany policie. Zatřetí jsou jmenovány úřední orgány, které projednávají stížnosti občanů na policii a jednájí v jejich případě. Mohou to být i jiné zákonem definované úřední orgány nebo instituce.¹⁰

⁹ BROWN, Ben. *Cops and Chaos: A Historical Examination of the Police Role in Riot Control*. Journal of Applied Security Research, 2015. doi.org/10.1080/19361610.2015.1069532.

¹⁰ BROWN, Ben. *Cops and Chaos: A Historical Examination of the Police Role in Riot Control*. Journal of Applied Security Research, 2015. doi.org/10.1080/19361610.2015.1069532.

Policejní technologie obecně označuje širokou škálu vědeckých a technologických metod, technik a vybavení používaných v policejní práci.¹¹ S rozvojem vědy se vyvíjejí i technologie, na které se policie spoléhá při prevenci trestné činnosti a zadržování pachatelů. Policejní technologie byly uznány jako samostatná akademická a vědecká disciplína v 60. letech 20. století a od té doby se technologickým aspektům policejní práce věnuje stále více odborné literatury, vzdělávacích programů, seminářů a mezinárodních konferencí. Mnoho příkladů počínající policejní technologie pochází ze starověku a středověku. Například staří Egypťané používali podrobné slovní popisy osob, což je koncept známý v moderní době jako *portrait parlé*, a Babyloňané vylisovali otisky prstů do hlíny, aby identifikovali autora klínopisných písemností a chránili se před paděláním. Nicméně rané technologie byly poměrně primitivní, jako například středověké metody soudního procesu a souboje, při nichž se nevina podezřelých zjišťovala podle toho, zda přežili. Humánnější středověkou metodou a krokem k modernímu pojetí byla *kompurbace*, při níž přátelé a rodiny účastníka sporu skládali přísahu nikoli na fakta, ale na jeho charakter. Formalizované policejní útvary vznikly koncem 17. století v kontinentální Evropě a od té doby se rychle rozvíjely technologie - policejní práce se tak změnila ve více vědeckou činnost.¹²

Přesto se policejní technologie v jednotlivých zemích značně liší co do typu a vyspělosti. Obecně je sofistikovanější v zemích, které jsou bohaté a které vyrábějí nebo dovážejí vysokou úroveň technologií. (Nedemokratické země však mají tendenci investovat do policejních technologií velkou část svého hrubého národního produktu, a to i v případě, že jsou chudé.) Policejní technologie závisí také na fyzickém prostředí a politickém prostředí, kde se policejní práce vykonává. Městská policie se spoléhá na technologie více než policie v malých městech a na venkově a míra militarizace policejních sil má silný vliv na jejich výzbroj. A konečně, proti některým novějším trestným činům, jako je kybernetická

¹¹ AGRAWAL, Monika et al. *Factors Associated with Police Depression: A Systematic Review*. International Journal of Criminal Justice Sciences, 2020. doi.org/10.5281/ZENODO.3819100.

¹² AGRAWAL, Monika et al. *Factors Associated with Police Depression: A Systematic Review*. International Journal of Criminal Justice Sciences, 2020. doi.org/10.5281/ZENODO.3819100.

kriminalita, lze bojovat pouze s využitím rozsáhlé škály technologií, které přesahují rozsah vlastní policejní techniky.¹³

Množství vybavení, které nosí uniformovaní policisté, se od 50. let 20. století, kdy se v podstatě skládalo z pistole v pouzdře, pout a nočního obušku, značně zvýšilo. Pouzdro bylo připevněno k opasku Sam Browne - širokému opasku, obvykle vyrobenému z kůže, který byl podepřen řemenem šikmo přesahujícím pravé rameno. Opasek se však špatně přizpůsoboval změnám v dalším policejním vybavení a jeho používání koncem 20. století pokleslo. Dnes mají opasky, které nosí uniformovaní policisté ve městech, obvykle několik pouzder nebo kufříků pro nošení automatické pistole, náhradních zásobníků střeliva, kovových a plastových pout, přenosné vysílačky, pepřového spreje, skládacího obušku a vysílače s video mikrofonem, pokud je ve vozidle policisty kamera. Případné odlišnosti jsou odvislé od policejní praxe v jednotlivých evropských státech. Ke standardní výbavě patří také schránka s náhradními formuláři hlášení. Kromě toho má mnoho policistů ve svých hlídkových vozech lékárničky a další zdravotnické vybavení, například defibrilátor; mohou mít u sebe také přenosný analyzátor dechu pro testování řidičů, kteří mohou být pod vlivem alkoholu. K tomuto základnímu vybavení mnozí policisté přidávají mobilní telefony nebo pagery, svítilny, dalekohledy, diktafony, přenosné skenery, plastové rukavice a náhradní zbraně. Praxe nošení náhradních zbraní je vzhledem k pochybné legálnosti většinou prováděna skrytě, takže je obtížné posoudit, jak rozsáhlá je. Většina policejních výzkumníků ji však uznává. A konečně nezbytnou součástí vybavení je neprůstřelná vesta, která kryje trup policisty a nosí se buď přes košili uniformy, nebo pod ní. Mnoho takových vest je vyrobeno z vlákna kevlaru, které je schopno zastavit většinu projektilů z ručních zbraní a mnoho typů nožů. Robustnější vesty, vyrobené z kombinace keramiky a vláken, které odolávají střelbě z pušky, se používají při operacích zneškodňování bomb.¹⁴

Množství a rozmanitost vybavení, které policisté nosí, samozřejmě závisí na finančních prostředcích přidělených policejním složkám. Severoamerické policejní

¹³ AGRAWAL, Monika et al. *Factors Associated with Police Depression: A Systematic Review*. International Journal of Criminal Justice Sciences, 2020. doi.org/10.5281/ZENODO.3819100.

¹⁴ SCHAAP, Dorian. *Police trust-building strategies. A socio-institutional, comparative approach*. Policing and Society, 2020. doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345.

sbory jsou obecně lépe vybaveny než policejní sbory ve většině ostatních částí světa; jejich úroveň vybavení bývá považována za měřítko, kterého se ostatní sbory snaží dosáhnout. Nicméně s významnou výjimkou střelných zbraní se vybavení policie na celém světě stále více standardizuje. Policisté při výkonu služby běžně zatýkají podezřelé osoby. Ačkoli se většina podezřelých vzdá bez incidentu, někteří se vzpírají vzetí do vazby. Ve většině takových případů je policie schopna podezřelého zvládnout pomocí neozbrojených technik, z nichž některé vycházejí z různých bojových umění, nebo jsou založeny na znalosti nervových tlakových bodů. Mezi nesmrtící zbraně patří elektronická zařízení, chemické látky a různé úderné nástroje, jako jsou přímé, boční a skládací obušky a řada sapíků, obušků a holí. Noční obušek, který nosí policisté, byl původně vyroben ze dřeva, ale většina z nich je nyní vyrobena z kompozitních materiálů. K elektronickým technologiím patří paralyzér, který vysílá elektrický výboj způsobující svalové křeče, bolest a zneschopnění, a TASER (registrovaná ochranná známka), což je typ elektronického ovládacího zařízení, které vystřeluje dva ostatné projektily, jež vysílají elektrický výboj, aniž by se policista musel přiblížit k podezřelému na dosah ruky. Technologie paralyzérů je dobrou ilustrací globalizace policejního vybavení. Většina policejních sborů, které si mohou dovolit nesmrtící elektrické zbraně, do nich investovala - včetně těch, které se brání používání střelných zbraní.¹⁵

2.2. Vymezení hlavní terminologie

Demokratické státy a význam a působnost policie

Demokracie je definována poměrně širokými hodnotami zahrnujícími účast a formální pravidla postupů, jako jsou demokratické volby. Policie má v demokratických státech působnost určenou konkrétními právními předpisy. Jako orgán státní správy, s nímž se občané nejčastěji setkávají a s nímž přicházejí do styku při řešení civilních i trestněprávních věcí. O významu a působnosti policie bylo konstatováno již výše s ohledem na zabezpečení veřejného pořádku a

¹⁵ SCHAAP, Dorian. *Police trust-building strategies. A socio-institutional, comparative approach*. Policing and Society, 2020. doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345.

bezpečnosti v rámci jednotlivých států EU včetně ČR.¹⁶ Je možné zobecnit, že v podstatě všechny moderní demokratické společnosti využívají policii ke kontrole kriminality, k jejímu řešení a prevenci a k tomu, aby přispívala k veřejnému pořádku. Konkrétně například zprostředkovává a rozhoduje spory, reguluje dopravu a pomáhá v mimořádných situacích, jako jsou živelné pohromy či různé demonstrace a veřejné akce a další. Podmínky, za nichž policie působí, donucovací prostředky, které používá, a cíle, které sleduje, se však v demokratických a nedemokratických společnostech značně liší.¹⁷

Policie je ústředním prvkem demokratické společnosti a vychází z právně filozofických hledisek dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Jedním z prvků definujících takovou společnost je totiž policie, která obecně:¹⁸

- podléhá právnímu státu, a nikoli například vůli jedné osoby či jedné politické strany,
- může zasahovat do života občanů pouze za omezených a jasně vymezených a veřejně kontrolovaných okolností,
- je veřejně odpovědná ve všech moderních demokratických společnostech.

Je mýtem, že jedině, co stojí mezi totálním chaosem a společenským řádem, je policie. Společenský řád má více zdrojů. Přesto je policie důležitým faktorem. Její význam roste s heterogenitou a velikostí společnosti jednotlivých evropských zemí i v mezinárodním srovnání.¹⁹ Určujícím znakem policie je její mandát legálně použít sílu a zbavit občany svobody v zákonem taxativně stanovených důvodech. Tato pravomoc nutně vyvolává odpor těch, kteří jí podléhají. Nabízí také pokušení ke zneužití, což se stává v demokratických společnostech jen v omezených případech. Prosazování práva vyžaduje křehké vyvažování, které je založeno na existující právní úpravě. Konflikt mezi svobodou a pořádkem se konkrétně

¹⁶ DAWSON, Andrew. *Police Legitimacy and Homicide: A Macro-Comparative Analysis*. Social Forces, 2018. doi.org/10.1093/SF/SOY043

¹⁷ AGRAWAL, Monika et al. *Factors Associated with Police Depression: A Systematic Review*. International Journal of Criminal Justice Sciences, 2020. doi.org/10.5281/ZENODO.3819100.

¹⁸ AGRAWAL, Monika et al. *Factors Associated with Police Depression: A Systematic Review*. International Journal of Criminal Justice Sciences, 2020. doi.org/10.5281/ZENODO.3819100.

¹⁹ DAWSON, Andrew. *Police Legitimacy and Homicide: A Macro-Comparative Analysis*. Social Forces, 2018. doi.org/10.1093/SF/SOY043

projevuje v úvahách o demokratické policejní práci a nejlepší praxi.²⁰ Pokud policie působí v právním státě, může demokracii chránit svým příkladným respektováním zákonů a potlačováním kriminality. Policie je morálním i právním aktérem. Příslušníci policejních sborů se musí řídit etickým kodexem a význam etiky v jejich práci je nesporný.

Význam pojmu policie se za posledních pět století změnil. Slovo policie pochází ze slova "politika", což znamená formu vlády politického orgánu. V Evropě se v 15. století vztahovalo označení policie obecně na záležitosti týkající se života, zdraví a majetku. Neexistoval žádný samostatný policejní sbor. Policejní dohled vykonávalo s přestávkami vojsko a společnost byla z velké části nepolicejní. Se vznikem moderních států s jasnými státními hranicemi počínaje 18. stoletím se policie začala zabývat vnitřní bezpečností a prevencí veřejného ohrožení. S rozšířením práva v průběhu několika následujících století se policie začala stále více zabývat vnitřní bezpečností, prevencí veřejných nebezpečí a prevencí r nápravou porušení práva. Také oni sami začali být více kontrolováni zákonem.²¹ Projevovaly se tak nejenom regulatorní, ale též kontrolní mechanismy policie.

Neexistuje žádná obecně přijímaná definice demokratické policie. Ve skutečnosti je snazší definovat nedemokratickou policii a nedemokratické policejní chování, než jejich protiklady. Obecně je možné uvést, že všechny demokratické policejní systémy sdílejí konstrukt, že policejní pravomoci mají být využívány v souladu s platným právním řádem, a nikoli podle subjektivního názoru jedné osoby či politické strany. Státní moc musí být používána zdrženlivě a přiměřeně problému. V původním britském modelu měla existovat policie na základě souhlasu, a tedy neozbrojená policie. V ideálním případě by občané akceptovali policejní autoritu spíše z respektu než z vlastního donucení.²² Demokratické společnosti usilují o rovné prosazování práva. S občany se má zacházet stejně. Policie je vyškolená, aby se chovala univerzálně. Pokud se jejich osobní postoj odchyluje od požadavků role, kterou plní, nesmí to mít vliv na jejich chování. Policie projevuje neutralitu, pokud

²⁰ KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 29-34

²¹ KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 29-34

²² KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 29-34

jednoduše prosazuje pravidla bez ohledu na charakteristiky dotčených osob nebo skupin v rámci společnosti dané země.²³

Demokratický ideál policie je obecně podporován různými organizačními prostředky, mezi něž patří dělba práce mezi těmi, kdo vyšetřují, zatýkají, soudí a trestají. Byrokratická struktura bezpečnostních složek, podobná vojenské, která omezuje volnost rozhodování a snaží se vytvářet auditní stopy; oddělení policie od armády a vytvoření konkurenčních policejních agentur, nikoli monolitu; externí agentury, které monitorují její chování a které musí dávat povolení k určitým vysoce invazivním akcím; policie, která může být snadno identifikována jako taková, nebo v případě tajných policistů, jejichž totožnost je skrytá, soudní proces, v němž je policejní podvod veřejně odhalen a souzen; a rotace úkolů. Tyto snahy zahrnují přesvědčení, že svoboda je pravděpodobněji chráněna, pokud je moc rozptýlena, pokud se konkurenční orgány navzájem sledují a pokud jsou totožnost a činnost policie viditelné.

Technologie mohou zefektivnit činnost policie. Výkonné počítačové databáze, které analyzují vzorce trestné činnosti, mohou pomoci při objasňování trestných činů a hledání pachatelů, nové formy identifikace zahrnující DNA nebo počítačové snímání otisků prstů mohou pomoci usvědčit viníky a ochránit nevinné osoby ve společnosti jednotlivých evropských zemích i v mezinárodním srovnání. Nové technologie mohou pomoci kontrolovat policii. Například odpovědnost policie by mohla být zvýšena pořizováním videozáznamů všech setkání policie s občany. To by mohlo sloužit jako odstrašující prostředek proti špatnému chování a nabídnout novou formu důkazů ve sporných případech.²⁴ V otevřené demokratické společnosti, která respektuje důstojnost jednotlivce a cení si dobrovolného a konsensuálního jednání a nenásilného řešení konfliktů, je policie se svým utajováním a používáním násilí anomálií. Je obviňována z používání

²³ HRINKO, Martin et al. *Pořádková činnost policie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-793-1, s. 24-29

²⁴ HRINKO, Martin et al. *Pořádková činnost policie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-793-1, s. 24-29

nedemokratických prostředků k dosažení demokratických cílů. Policie představuje etický a morální paradox, který bude demokratické občany navždy zneklidňovat.²⁵

Omezení policie právními předpisy nejsou dostatečnou zárukou svobody. Pokud se zajde příliš daleko, mohou dokonce zaručit její opak, protože soukromé zájmy vládnou bez kontroly a/nebo občané berou zákon do svých rukou. Příliš velká moc policie je však také nebezpečím. Prezident Abraham Lincoln poznamenal, že vláda nesmí být z nutnosti příliš silná pro svobody vlastního lidu, ani příliš slabá, aby si udržela vlastní existenci. Je paradoxem, že demokratická společnost potřebuje ochranu jak ze strany policie, tak před policií. V širším měřítku je to jeden z hlavních problémů demokratické vlády.²⁶

2.3. Etický rozměr policejní práce v kontextu donucovacích prostředků

Obecně vymezeno, **etiku v policejní praxi je možné definovat jako morální chování jednotlivce nebo skupiny v interakci s ostatními jednotlivci, případně dalšími zainteresovanými subjekty.**²⁷ Tuto definici lze aplikovat na jakéhokoli jednotlivce nebo skupinu v rámci české společnosti a organizace české policie v kontextu platné právní úpravy. Etika v policejní praxi je důležitá v případě, že se jedná o jednotlivce nebo skupinu v oblasti jednotlivých odvětví práva, zejména pak trestního práva a dalších souvisejících právních předpisů. Etika v policejní praxi je též důležitá při dodržování a vymáhání platného systému práva. Policisté jsou pod veřejnou kontrolou české společnosti nejen v práci, ale i mimo pracovní a služební povinnosti. Když mezi lidmi dojde k vážnějším či obtížně řešitelným sporům, je obvykle přivolána policie, aby se pokusila konflikt vyřešit.²⁸

Má-li být jejich české policie a její stávající organizace a činnost účinná, nesmí veřejnost vnímat policii v ČR jako problematickou a nesmí vznikat nežádoucí

²⁵ HRINKO, Martin et al. *Pořádková činnost policie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-793-1, s. 24-29

²⁶ Prezident James Madison tvrdil, že „vláda musí být schopna kontrolovat ovládané, a také kontrolovat sama sebe.“

²⁷ NESVADBA, P. *Policejní etika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 9788073801953, s. 19

²⁸ NESVADBA, P. *Policejní etika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 9788073801953, s. 21-23

konflikty. S ohledem na etiku v policejní práci je též problematický střet zájmů ze strany jednotlivců v českém policejním sboru. Jakýkoli náznak nevhodného chování či neetického chování v rozporu s etickým kodexem vytváří u české veřejnosti dojem, že policejní profese je ohrožena a jednání jeho příslušníků je problematické, do určité míry neetické a společensky závadné. Na osoby, které působí jako osoby v rámci zajištění veřejné bezpečnosti, je třeba klást vyšší morální nároky na tyto osoby, aby také pro ostatní jednotlivce a profese v české společnosti mohli působit jako příklad v souvislosti s dobrou praxí v rámci dané policejní profese.²⁹

Jednoznačně nelze uvést, že by se policejní etika lišila od etiky jiných profesí, ale očekávání ohledně chování a důsledky selhání jednotlivých policistů v organizace české policie jsou pro zaměstnance orgánů činných v trestním řízení veřejněji a problematičtější. Pro tento účel byla koncipována a konstituována specifický oblast policejní etiky s cílem identifikace vhodných metod a postupů, které by zajistily specifické chování policistů, které je v souladu se zájmy české společnosti. Je nutné upozornit, že ústředním rysem policejního řízení je kontrola, protože policisté mají značné pravomoci a jsou prakticky bez kontroly. Systém kontroly je v rámci právního systému dělby moci základním předpokladem fungování moderních demokratických společností. Kontrola prostřednictvím klasických byrokratických mechanismů dokumentace a podávání zpráv je pro policejní práci typická. Ve skutečnosti jsou tato opatření účinná pouze na minimální úrovni, protože policejní hlášení a dokumentace nejsou ničím jiným než propracovaným zdůvodněním událostí, nikoli objektivním vyjádřením toho, co se skutečně stalo.³⁰

Je nutné uvést, že mimo zákonného rámce upravující činnost a pravomoci Policie ČR existuje i množství podzákoných právních předpisů a taktéž etický kodex, které souhrnně konstituují pravidla chování policistů. Je žádoucí koncipovat pravidla chování s ohledem na to, kdy a jak se mají v konkrétních situacích policisté chovat. Množství takových situací je však v praxi značně variabilní. V některých případech je pak prakticky nemožné odhalit nesprávné a neetické chování, za

²⁹ NESVADBA, P. *Policejní etika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 9788073801953, s. 21-23

³⁰ PIKNA, P. M. *Vnitřní bezpečnost v právu a politice EU*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-783-2, s. 46-48

předpokladu, že se jedná o specifické až výjimečné případy v policejní praxi. Ke stanovení souboru pravidel by bylo vhodné monitorovat dostatečné množství pozorování a situací a ověřování nesprávného chování, což je základ pro eliminaci nesprávného chování i případně i neetického jednání a zneužití pravomocí příslušníků Policie ČR.³¹

Orgány činné v trestním řízení obecně se snaží přijímat, zaměstnávat a školit pouze ty, kteří před vstupem do policejního sboru ČR prokazují pevné morální hodnoty. Ani sebelepší úsilí jednotlivých policejních útvarů však nezabrání tomu, aby případy nesprávného chování policistů vzbudily pozornost médií a následně veřejnosti. Může se to týkat i vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků. Takové incidenty podkopávají důvěru veřejnosti, ohrožují důležitá vyšetřování a vystavují Policii ČR značné odpovědnosti. Mnoho útvarů na tyto události reaguje přijetím formálních programů etického výcviku, které se zaměřují na rozvoj charakteru policistů. Jsou to principy a řešení, které je možné označit jako etiku ctností. Je nutné dosahovat toho, že jednání odráží charakter policistů, a tedy i různé způsoby, jakými reagují na morální dilemata, a to ilustruje zásadní rozdíly v jejich osobních hodnotách.³²

Etika v policejní praxi se při vysvětlování nežádoucího chování opírá o dispoziční vlastnosti, jako jsou osobnostní rysy, hodnoty nebo postoje. Pokud například policisté falšují důkazy, aby získali povolení k domovní prohlídce, odráží jejich jednání jejich nečestný charakter. Podle tohoto názoru charakter předurčuje policisty k určitému jednání bez ohledu na situaci. Poctivý policista cítí povinnost říkat pravdu, zatímco nepoctivý má sklon krást. Stejně tak statečný policista se snaží jednat odvázně, zatímco zbabělý jednatel před nebezpečím couvne. V obou případech mají policisté dlouhodobě stabilní dispozice a chovají se velmi předvídatelným způsobem. Desítky let výzkumné činnosti v této oblasti popírají teoretické závěry, podle kterých se lidé silně liší ve svých základních charakterových vlastnostech. Přitom téměř každý zastává ctnostné postoje na abstraktní úrovni a většina jedinců se hlásí k podobnému souboru morálních hodnot

³¹ PIKNA, P. M. *Vnitřní bezpečnost v právu a politice EU*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-783-2, s. 46-48

³² FISCHER, O. *Profesionalita, ctnosti a etika povolání*. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-2464-906-1, s. 51-53

na vysoké úrovni.³³ Relevantní analytické studie například zjistily, že delikventní mladiství se hlásí ke stejnému souboru koncepčních hodnot jako jejich méně problémoví vrstevníci, a to navzdory jejich nezvladatelnému chování. Prakticky to naznačuje, že na morálních hodnotách často záleží mnohem méně, než se běžně soudí ze strany odborné i laické veřejnosti.³⁴

Některé akademické zdroje zabývající se etikou tvrdí, že někteří policisté se chovají špatně, protože jim chybí charakter. Jsou to osoby, kterým se podařilo pracovat u Policie ČR navzdory svým neetickým hodnotám. Tvrdí, že ke zneužívání policie dochází v ojedinělých případech, a že se na něm podílí několik nemorálních oportunistů, kteří byli zkorumpováni již předtím, než se stali policisty. Tento výklad bohužel nevysvětluje, jak se jinak příkladní policisté bez předchozího provinění, z nichž mnozí jsou ve svých rodinách a komunitách vzorem, mohou zapojit do nesprávného chování. Charakter policistů je stále rozhodující pro jejich úspěch. Tento zúžený pohled se však soustředí téměř výhradně na morální hodnoty, a ignoruje tak situační a psychologické faktory, které ovlivňují chování. Například i pro použití vrhacích nebo dočasně znehybnujících prostředků. Zmírnění rizika nesprávného chování policistů vyžaduje úplnější pochopení lidského chování a motivace. Je nutné se zaměřit zejména na morální vývoj, sociální učení a kognitivní racionalizaci v činnosti Policie ČR a jejich příslušníků s cílem podpořit etickou kulturu v této organizaci.

Než se policisté začnou chovat eticky, musí si uvědomit, o jakou morálku v dané situaci jde, pochopit příslušné zásady a hodnoty a zvolit správný postup.³⁵ K vysvětlení tohoto procesu uvažování navrhl psycholog Lawrence Kohlberg pravděpodobně nejvlivnější teorii morálního vývoje. Domníval se, že morální vývoj probíhá na třech vysoce předvídatelných, neměnných úrovních, označovaných jako prekonvenční, konvenční a postkonvenční, přičemž každá z

³³ FISCHER, O. *Profesionalita, ctivosti a etika povolání*. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-2464-906-1, s. 51-53

³⁴ BOHATÁ, M. *Etika a integrita veřejné správy*. Praha: Grada Publishing, 2021. ISBN 978-80-271-3311-6, s. 103-106

³⁵ BOHATÁ, M. *Etika a integrita veřejné správy*. Praha: Grada Publishing, 2021. ISBN 978-80-271-3311-6, s. 103-106

nich je rozdělena do dvou odlišných stadií.³⁶ Podle Kohlberga v každém stadiu lidé používají k řešení morálních dilemat stále sofistikovanější vysvětlení a strategie řešení problémů. Na nejjednodušší úrovni uvažování, prekonvenční, řídí jedinci smysl pro dobro a zlo vnější důsledky - trest v prvním stadiu a vlastní zájem ve stadiu druhém. Když lidé postoupí na konvenční úroveň, určují dobro a zlo na základě společenských očekávání a touhy udržet společenský řád dodržováním zákonů a projevováním úcty k autoritám. Morální uvažování určují na základě dodržování společenských pravidel, norem a očekávání.³⁷

Na postkonvenční úrovni lidé posuzují morálku na základě touhy chránit základní svobody všech členů společnosti. V pátém stadiu jedinci dodržují pouze právní zásady, které podporují spravedlnost, čestnost a rovnost; v šestém stadiu se řídí etickými a morálními zásadami, které si sami vybrali a které podporují úctu k lidskému životu, rovnost a lidskou důstojnost. Pokud jsou tyto vnitřní zásady v rozporu se společenskými zákony, mají přednost zásady, které si sami zvolili. Ačkoli stádia morálního vývoje policistů v rámci Policie ČR samozřejmě ovlivňují jejich chování na pracovišti, většina dospělých určuje správné chování i morální důsledky tohoto jednání poté, co pozorují ostatní členy skupiny. To platí zejména za neznámých nebo nejednoznačných okolností, což často popisuje situaci nově přidělených policistů. V 60. letech 20. století psycholog Stanley Milgram v sérii experimentů s poslušností prokázal, jak vnější faktory ovlivňují morální úsudek.³⁸ Milgramovy závěry poskytují silný důkaz pro teorii, že většina lidí hledá morální vedení u druhých, zejména v neznámých situacích. Pro vedoucí pracovníky orgánů činných v trestním řízení z toho plyne jasné doporučení. Pokud jde o etiku a etický rozměr jejich práce, většina policistů potřebuje být vedena. Navíc formální i neformální vedoucí, kteří toto vedení poskytují, hrají zásadní roli v morálním vývoji a chování policistů.³⁹ Na tyto skutečnosti navazuje i současná právní úprava Policie ČR, jak je uvedeno v textu níže.

³⁶ HREHOVÁ, H. ET AL. *Obecná etika*. Univerzita Komenského: Filozofická fakulta, 2020. ISBN 978-80-568-0345-5, s. 72-75

³⁷ HREHOVÁ, H. ET AL. *Obecná etika*. Univerzita Komenského: Filozofická fakulta, 2020. ISBN 978-80-568-0345-5, s. 72-75

³⁸ HREHOVÁ, H. ET AL. *Obecná etika*. Univerzita Komenského: Filozofická fakulta, 2020. ISBN 978-80-568-0345-5, s. 72-75

³⁹ SCHAAP, Dorian. *Police trust-building strategies. A socio-institutional, comparative approach*. Policing and Society, 2020. doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345.

Většina policistů u Policie ČR nastupuje k prosazování práva s minimálními zkušenostmi v terénu nebo se zvládáním morálních dilemat, s nimiž se policisté obvykle setkávají. Od svých kolegů a nadřízených se učí, jak vykonávat svou práci a jak rozpoznat organizační normy, hodnoty a kulturu. Zatímco nadřízení poskytují přímé formální posílení, kolegové policistům nabízejí přátelství a neformální odměny, které mají v mnoha případech větší vliv než oficiální uznání ze strany vedení Policie ČR. Policisté také často tráví značný čas ve společnosti ostatních policistů, a to jak v zaměstnání, tak mimo něj. Tento smysl pro utváření pracovního prostředí i pro komunitu vede policisty k tomu, aby si osvojili chování, hodnoty a postoje skupiny a získali tak její uznání. Protože chování vyplývá z důsledků, policisté se učí přijatelným a nepřijatelným praktikám prostřednictvím důsledného, včasného a smysluplného systému odměn a trestů. Policisté budou pravděpodobně opakovat chování, které vede k posílení, zatímco chování, které vede k trestu, budou opakovat jen zřídka. Tento jev se označuje jako zákon účinku.⁴⁰ Pokud policisté obdrží pozitivní posílení poté, co provedou určité činnosti, a to i nezákonné, budou se pravděpodobně chovat podobně i v budoucnu navzdory organizačním zásadám nebo omezením a zákazům plynoucím z platné právní úpravy.⁴¹

Policisté pozorují, jak ostatní členové organizace Policie ČR, na svých služebních pozicích, získávají uznání, a to jak formálně ze strany organizace, tak neformálně od svých kolegů, aby se naučili, co představuje vhodné chování v procesu známém jako zástupné učení.⁴² Psychologové zjistili, že nejúčinnější modely zástupného učení mají specifické vlastnosti, které lze považovat za základní pro kvalitní služební výkon jednotlivých policistů. Tyto jsou následně níže uvedeny takto.⁴³

⁴⁰ SCHAAP, Dorian. *Police trust-building strategies. A socio-institutional, comparative approach.* Policing and Society, 2020. doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345.

⁴¹ JACKSON, Jonathan. Trust and Confidence in the Police: A Conceptual Review. SSRN Electronic Journal, 2010. doi.org/10.2139/SSRN.1684508.

⁴² JACKSON, Jonathan. Trust and Confidence in the Police: A Conceptual Review. SSRN Electronic Journal, 2010. doi.org/10.2139/SSRN.1684508.

⁴³ CAPITANELLI, Ilaria. *Stress and cardiovascular risk in police. A systematic Review.* European Journal of Public Health, 2017. doi.org/10.1093/EURPUB/CKX187.383.

Kompetence: Většina policistů je hrdá na to, že dokáže plnit své povinnosti s minimálním dohledem, a to i v náročných podmínkách. Proto modelují chování těch nejkompentnějších a nejzkušenějších policistů.

Status: Policisté obvykle respektují ty, kteří mají působivý organizační status. V oblasti prosazování práva však může mít jednotlivec status nikoli v rámci větší organizace, ale pouze v rámci neformální skupiny nebo specializované jednotky. Neformální vedoucí kolegové formují chování méně zkušených policistů, kteří usilují o podobně významné postavení.

Moc: Největší vliv mají obvykle ti, kteří mohou odměňovat nebo trestat výkon policisty, ať už formálně, nebo neformálně. Stejně jako uznání může být i moc formální nebo neformální a někdy mají ti, kteří mají neoficiální moc, podstatně větší vliv než oficiální organizační politika nebo formální dohled.

Tyto neformální mocenské sítě mohou zhoršovat neetické chování tím, že předávají soubor sdílených hodnot, přesvědčení a norem, které se odchyľují od interních směrnic i platné právní úpravy v kontextu činnosti Policie ČR. Dosavadní výzkum zjistil, že policisté se dopouštějí určitých forem chování, aby si zajistili a udrželi souhlas skupiny svých kolegů.⁴⁴ Pokud si policisté nejsou jisti zákonností nebo morálností určitého chování, hledají ujištění u skupiny kolegů. Jedná se o určité souhlasné etické pokyny mající neformální charakter, ale pro jednotlivého policisty jsou významné. Pokud se policisté dopouštějí nemorálního jednání, často své jednání ospravedlňují hodnotami a přesvědčením skupiny svých kolegů.

Bez ohledu na vnější vlivy se většina jedinců nejprve přesvědčí o morálnosti svého jednání. Neetiční úředníci i úřední osoby mohou používat kognitivní racionalizace, mentální a jazykové strategie, které sanují nebo neutralizují deviantní chování, aby se jejich jednání jevílo jako společensky přijatelné. Zajímavé je, že například výzkumy kriminality bílých límečků ukazují, že zkorumpovaní jedinci sami sebe za takové nepovažují a své chování vysvětlují jako součást běžných, přijatelných obchodních praktik. Podobné studie týkající se vymáhání práva zjistily, že policisté definují nesprávné chování velmi úzce, zatímco občané jej definují širěji. Policisté

⁴⁴ CAPITANELLI, Ilaria. *Stress and cardiovascular risk in police. A systematic Review*. European Journal of Public Health, 2017. doi.org/10.1093/EURPUB/CKX187.383.

mohou používat specifické strategie, aby znehodnotili své negativní pocity nebo lítost a pochybnosti nad nesprávným jednáním.⁴⁵ Konkrétně jsou to následující vybrané strategické postupy.⁴⁶

Popírání obětí: Při této strategii policisté argumentují tím, že porušená strana si zasloužila být obětí. Například policista, který při prohlídce ukradne podezřelému ze závažné trestné činnosti hotovost, argumentuje tím, že dotyčný osoba nemá na peníze nárok, protože si je vydělala nelegálně.

Popírání odpovědnosti: Policie, jako organizace, sama sebe přesvědčuje, že jednala nesprávně, protože neexistovaly jiné možnosti. Okolnosti mohou zahrnovat tlak kolegů, neetického nadřízeného nebo prostředí, kde předchozí praxe potvrzuje správnost takového postupu. Tito policisté se považují za oběti, které nemají jinou skutečnou možnost než se na nesprávném jednání podílet. Může se to týkat nesprávného použití vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků.

Popírání újmy: Při této formě racionalizace se viníci přesvědčují, že jejich jednání nikoho nepoškodilo, a tudíž ve skutečnosti je nelze považovat za problémové. Policisté se například mohou cítit v pokušení ospravedlnit krádež zisku z trestné činnosti tím, že peníze byly získány neoprávněně. Policisté toto chování neutralizují tím, že své jednání přirovnávají k trestným činům. Může se to týkat i problémů s použitím vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků.

Morální ospravedlnění: Někdy lidé tvrdí, že musí porušit určitá pravidla, aby dosáhli důležitějšího cíle. Například policisté mohou porušit přísné zákony o prohlídkách a zadržení, aby zatkli pedofila, protože věří, že účel světlí prostředky. Policisté s tímto postojem mají pocit, že pokud jim zákony brání v účinném výkonu práce, musí pravidla porušit nebo udělat výjimku, aby mohli zatknout nebezpečného zločince. Souvisí to i s použitím vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků tzv. na hraně zákona. Policisté se často přesvědčují, že jejich práce vyžaduje takové jednání pro tzv. "vyšší dobro".

⁴⁵ CAPITANELLI, Ilaria. *Stress and cardiovascular risk in police. A systematic Review*. European Journal of Public Health, 2017. doi.org/10.1093/EURPUB/CKX187.383

⁴⁶ CAPITANELLI, Ilaria. *Stress and cardiovascular risk in police. A systematic Review*. European Journal of Public Health, 2017. doi.org/10.1093/EURPUB/CKX187.383

Při prosazování práva se policisté mohou těchto racionalizací dovolávat buď prospektivně, aby předešli pocitu viny a odporu, nebo retrospektivně po vlastním pochybení, aby vymazali případnou lítost. Vedoucí pracovníci v oblasti prosazování práva musí zůstat ostražití vůči přítomnosti racionalizace v kultuře a organizace Policie ČR, protože racionalizace mění definici neetického jednání tak, aby se nemorální chování zdálo společensky přijatelné.⁴⁷

Vedoucí představitelé organizace Policie ČR musí ve své organizaci vytvořit kulturu etiky. Nejprve se musí organizace přihlásit k poslání a jasnému souboru provozních hodnot, které spíše stanovují normy pro chování zaměstnanců na všech úrovních organizace Policie ČR a ukazují, že etika hraje klíčovou roli pro úspěch policisty v organizačním uspořádání i v jeho služebním poměru. Pokud vedoucí pracovníci etiku zanedbávají a případně se sami chovají špatně, dávají tím řadovým policistům najevo, že policii ani jejím vedoucím pracovníkům na správném chování nezáleží. Silné morální chování na všech úrovních vysílá policistům jasný a konzistentní signál, že Policie ČR nebude tolerovat nevhodné chování. V ČR jsou tyto principy vysoce stabilní a standardizovány. Dále by nadřízení měli usilovně pracovat na odměňování vhodného chování a nápravě nevhodného chování.⁴⁸ Protože neformální vedoucí pracovníci významně ovlivňují postoje a chování policistů, musí formální vedoucí pracovníci okamžitě čelit etickým problémům a nemorální chování rychle a přiměřeně trestat. Pro efektivní kulturu etiky musí policisté pozorovat, že eticky jednající policisté postupují v kariéře a nemorální policisté jsou trestáni.⁴⁹

Nadřízení se často těžko smířují s tím, že se příslušníci jejich útvaru v organizaci policie se chovají neeticky. I když otevřeně přiznají pochybení, může vyšší vedení obvinít z nesprávného chování nepoctivé policisty a argumentovat tím, že špatně reprezentují širší organizaci policie. Vedoucí pracovníci orgánů činných v trestním řízení musí přijmout možnost rozšířeného neetického chování a takové případy rychle řešit. V neposlední řadě by orgány činné v trestním řízení měly často

⁴⁷ RAJENDRA, Baika. *Book review: Police Corruption in Comparative Perspective: Building Trust in the Police in India and China*. China Information, 2021. doi.org/10.1177/0920203X21992707C.

⁴⁸ RAJENDRA, Baika. *Book review: Police Corruption in Comparative Perspective: Building Trust in the Police in India and China*. China Information, 2021. doi.org/10.1177/0920203X21992707C.

⁴⁹ RAJENDRA, Baika. *Book review: Police Corruption in Comparative Perspective: Building Trust in the Police in India and China*. China Information, 2021. doi.org/10.1177/0920203X21992707C.

diskutovat o etice na pracovišti.⁵⁰ Stejně jako fyzická zdatnost vyžaduje i etická zdatnost neustálý trénink. Účinným nástrojem pro toto neustálé posilování jsou případové studie; umožňují policistům vyzkoušet si své schopnosti morálního uvažování, diskutovat o svých názorech a sdílet své zkušenosti v bezpečném prostředí. Nadřízení, kteří zprostředkovávají případové studie, by měli vybírat relevantní příklady z reálného světa, které policisty vybízejí ke kritickému myšlení. Facilitátor by neměl přednášet dlouhý teoretický monolog o významu etiky, ale spíše by měl prakticky vyzývat a směřovat účastníky školení ke klíčovým otázkám, podporovat diskusi a zkoumat důsledky různých jednání. V závislosti na tématu může facilitátor promítat videodokumenty, zpravodajské příběhy nebo fiktivní příklady. Poctivá výměna informací a myšlenek nakonec podněcuje morální rozvoj a správné etické chování jednotlivých policistů v policejních útvarech.⁵¹

K tomu, aby mohli příslušníci Policie ČR efektivně vykonávat svou práci, musí chránit důvěru veřejnosti. Vzhledem k tomu, že etické chování výrazně ovlivňuje důvěru veřejnosti, musí Policie ČR a její příslušníci zkoumat své zásady, systémy odměňování a školení. Je to zejména proto, aby bylo zajištěno, že jejich vedení a organizace podporuje kulturu pevných etických hodnot. Namísto očekávání, že policisté mají již při nástupu k policii pevně zakořeněný soubor hodnot, dobrých či špatných, musí vedoucí pracovníci pamatovat na to, že všichni policisté mají potenciál jednat vhodným i nevhodným způsobem. Především pokud však pracovní prostředí umožňuje nesprávné chování, ať už implicitně, nebo explicitně, potenciál zneužití prudce stoupá. Efektivní vedoucí pracovníci v organizaci Policie ČR a jejich jednotlivých organizačních částí vychovávají své zaměstnance k tomu nejlepšímu tím, že dbají na to, aby policisté nejen chápali, co je správné, ale aby to také skutečně dělali.

⁵⁰ DAWSON, Andrew. Police Legitimacy and Homicide: A Macro-Comparative Analysis. Social Forces, 2018, doi.org/10.1093/SF/SOY043.

⁵¹ DAWSON, Andrew. Police Legitimacy and Homicide: A Macro-Comparative Analysis. Social Forces, 2018, doi.org/10.1093/SF/SOY043.

2.4. Policie ČR a její vymezení

V této kapitole textu je vhodné se zaměřit na vymezení Policie ČR v rámci ČR, a to v návaznosti na zvolené téma. Policie ČR je v kontextu platné právní úpravy jednotným a ozbrojeným bezpečnostním sborem. Tento bezpečnostní sbor byl zřízen zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. V dalších kapitolách práce jako zákon o Policii ČR). Policii v ČR je možné hodnotit jako činnosti, které zahrnují dohled nad dodržování určitých a zákonem stanovených pravidel. Je to také specifická forma organizace, která má tento dohled na starosti a v rámci svých kompetencí. Policie ČR je bezpečnostním sborem, který je podřízený policejnímu prezidentovi podle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů. V ustanovení §1 tohoto zákona jsou vymezeny bezpečnostní sbory, a tyto zahrnují Policii České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správu České republiky, inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služba a Úřad pro zahraniční styky a informace. Tyto jednotlivé instituce mají své pravomoci specifikovány konkrétními právními předpisy.⁵²

Policie ČR představuje veřejný sbor, který je součástí státní správy. Je to jednotný sbor a jeho jednotnost je dána služebně právními vztahy, které jsou charakteristické hierarchickou nadřízeností a podřízeností. Jak bylo uvedeno výše, je to typický znak jednotlivých bezpečnostních sborů. Interní předpisy upravují také činnost příslušníků a zaměstnanců Policie ČR v souladu s platnou právní úpravou. Policie ČR není ekonomicky samostatnou organizací. Příjmy i výdaje jsou součástí rozpočtové kapitoly, kterou spravuje Ministerstvo vnitra ČR, a také to vyplývá z postavení Policie ČR v souladu se zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Tento právní předpis představuje základní právní rámec regulace činnosti policie a mimo toho zmocňuje policejní složky k plnění stanovených úkolů. Policie ČR při plnění úkolů vystupuje za právnickou osobu, kterou je český stát. Policie jsou také oprávněni držet, nosit i jinými způsoby používat zbraně a prostředky všech kategorií, které jsou specifikovány jinými

⁵² HRINKO, Martin, et al. *Pořádková činnost policie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-793-1, s. 35-39

právními předpisy. Konkrétně je tomuto věnována pozornost v samostatné kapitole práce níže.⁵³

Policisté jsou ve služebním poměru, který je upraven zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů. Úkoly policie plní také její civilní zaměstnanci, kteří jsou v pracovním poměru podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. V čele Policie ČR je policejní prezident. Od roku 2022 je to Martin Vondrášek. Plánované a skutečné početní stavy příslušníků Policie České republiky jsou uvedeny v tabulce 1 níže.

Tabulka 1: Plánované a skutečné početní stavy příslušníků Policie ČR

Datum	Plánovaný stav	Evidovaný stav
1. 1. 2020	43 171	40 228
1. 1. 2021	44 669	40 434
1. 1. 2022	45 665	40 182

Zdroj: Policie ČR, 2022, v elektronické podobě, vlastní zpracování

Služební poměry příslušníků bezpečnostních sborů patří mezi další formy závislé práce a další pracovní vztahy mimo výkon práce v pracovním poměru a na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, jež zahrnují především služební poměry. Rozdílně od ostatních pracovněprávních vztahů nejsou služební poměry upraveny pouze zákoníkem práce a souvisejícími právními předpisy⁵⁴, ale zejména pak zvláštními zákony o služebních poměrech. Zákoník práce se na služební poměry vztahuje pouze částečně, a to na základě principu delegace nebo subsidiarity.⁵⁵ Služební poměr je charakterizován jako institut veřejného práva, jako právní poměr, jež má státně-zaměstnanecký charakter.

⁵³ HRINKO, Martin, et al. *Pořádková činnost policie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-793-1, s. 35-39

⁵⁴ Vymezení předpisů zákoníku práce a související první předpisy.

⁵⁵ Princip delegace a subsidiarity vychází z příslušné pracovněprávní úpravy a souvisejících soukromoprávních předpisů.

Služební poměry se od pracovních poměrů obvykle odlišují tím, že je u nich potlačený smluvní princip, a to protože, že služební poměr vzniká jmenováním, ne na základě smlouvy a jejich kogentních a dispozitivních ustanovení. Zaměstnanci ve služebním poměru mají zvýšené některé povinnosti a omezená práva, konkrétně se to týká například přeložení do jiného místa výkonu práce, omezené možnosti při podnikání, podléhají kárné pravomoci, apod. Mají ale také určité výhody proti zaměstnancům v pracovním poměru, konkrétně se pak jedná o další dovolenou, nárokový kariérní postup, zvláštní právní úpravu nemocenského a důchodového pojištění. Současná právní úprava rozděluje služební poměry na služební poměry příslušníků ozbrojených sil a služební poměry civilních zaměstnanců státu.⁵⁶

Služební poměr vojáků z povolání upravuje zákon č. 221/1999 sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů. Vojákem z povolání, podle tohoto zákona, se může stát občan, který vojenskou službu vykonává jako svoje zaměstnání. Obdobným způsobem je právně upraven služební poměr příslušníků bezpečnostních sborů, a to zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon, účinný k 01.01. 2007 vymezuje, že ve věcech služebního poměru příslušníků bezpečnostních sborů rozhoduje ředitel bezpečnostního sboru, a pokud jde o ředitele, tak rozhoduje ministr, jemuž je ředitel bezpečnostního sboru za činnosti bezpečnostního sboru odpovědný. Pokud se jedná o služební poměr ředitele BIS, jedná a rozhoduje určený člen vlády. Z výše uvedeného je tak patrné, že zákon se vztahuje na všechny příslušníky bezpečnostních sborů, konkrétně tedy na:⁵⁷

- Policii České republiky
- Hasičský záchranný sbor České republiky
- Bezpečnostní a informační službu
- Úřad pro zahraniční styky a informace

⁵⁶ BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 5.vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 640 s. ISBN 978-80-7400-405-6, s. 422 a násl.

⁵⁷ BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 5.vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 640 s. ISBN 978-80-7400-405-6, s. 422 a násl.

Služební poměr se zakládá rozhodnutím příslušného funkcionáře bezpečnostního sboru po skončení přijímacího řízení. Oproti vojákům z povolání se služební poměr zakládá na dobu určitou nebo dobu neurčitou. Zákon stanovuje, že služební poměr na dobu určitou v trvání tří let se zakládá při prvním přijetí do služební poměru. Do služební poměru na dobu neurčitou se příslušník zařadí po složení stanovené zkoušky nebo ten, který byl již přijatý do služební poměru na dobu neurčitou, nebo byl ve služebním poměru vojáka z povolání alespoň tři roky a od skončení tohoto služební poměru uplynulo méně než pět let. Zvláštní institut platí pro skončení služební poměru, kdy služební poměr končí uplynutím doby určité, propuštěním, úmrtím nebo prohlášením za mrtvého nebo posledním dnem kalendářního roku, ve kterém příslušník dovršil věk 65 let. V případě důvodu propuštění zákon taxativně upravuje 16 důvodů, kdy musí být příslušník upraven, blíže ustanovení § 41 příslušné zákonné úpravy.

V oblasti odměňování není služební příjem upraven zvláštními právními předpisy, ale vychází přímo ze zákona. Složky služební příjmu tvoří základní tarif, příplatek za vedení, příplatek za službu v zahraničí, zvláštní příplatek, osobní příplatek a odměna. Základní tarif je v zásadě měsíčně poskytovanou složkou služební příjmu, který je stanovený pro tarifní třídu stanovenou pro služební místo s služební hodnot, do které je příslušník jmenován, a pro tarifní stupeň, do kterého je zařazený. Stupnice základních tarifů je stanovena v jedenácti tarifních třídách a v každé z nich ve dvanácti tarifních stupních. Služební příjem je příslušníkovi stanovený i s ohledem k práci přesčas do 150 hodin v kalendářním roce. Speciální ustanovení upravují podmínky výkonu služby, a to včetně nároků na zdravotní, osobnostní a fyzickou způsobilost příslušníka, dále pak ozdravný pobyt, kázeňské odměny, kázeňské tresty, náhrady cestovních výdajů, naturální náležitosti, úmrtné a příspěvek na pohřeb příslušníka. Z povahy a průběhu doby služby jsou některé nároky oproti vojákům z povolání upraveny odchylně.⁵⁸

V demokratických a právních státech je vymezena právní úprava pro zaměstnance státu, případně pro zaměstnance veřejné správy. Vycházíme tu ze zvláštního veřejnoprávního režimu pro zaměstnance vykonávající státní správu, případně

⁵⁸ BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 5.vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 640 s. ISBN 978-80-7400-405-6, s. 422 a násl.

veřejnou správu. V této souvislosti můžeme zmínit přijatý zákon o státní službě, po vzoru jiných, zahraničních právních úprav. Současné aspekty právní úpravy v zákoníku práce a v souvisejících právních předpisech jsou pro tuto skupinu zaměstnanců uvedeny ve formě zvýšené právní povinnosti, v souvislosti například s ustanovením § 303 zákoníku práce. Zaměstnanci orgánů státní správy, nebo také zaměstnanci státu ve správním úřadu nebo v jiné organizační složce státu, územního samosprávného celku, orgánu nebo organizační složky územního samosprávného celku, soudů, státních zastupitelství, Policie České republiky, Hasičského záchranného sboru ČR, BIS, Vězeňské služby, Probační a mediační služby, Kanceláře prezidenta republiky, Kanceláře Poslanecké sněmovny ČR, Kanceláře Senátu ČR, Kanceláře Veřejného ochránce práv, Úřadu vlády ČR, Nejvyššího kontrolního úřadu ČR, ČNB, státních fondů, chráněných krajinných oblastí a národních parků jsou povinni:⁵⁹

- a) Jednat a rozhodovat nestranně a zdržet se při výkonu práce všeho, co by mohlo ohrozit důvěru v nestrannost rozhodování
- b) Zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděli při výkonu zaměstnání, a které v zájmu zaměstnavatele nelze sdělovat jiným osobám, výjimky tvoří případy, kdy byli této povinnosti zproštěni statutárním orgánem, nebo jim pověřeným vedoucím zaměstnancem, pokud není jinak uvedeno v příslušném zákoně
- c) V souvislosti s výkonem zaměstnání nepřijímat dary nebo jiné výhody, s výjimkou darů nebo výhod, které jsou poskytovány zaměstnavatelem, u kterého jsou zaměstnání, nebo na základě právních předpisů a kolektivních smluv
- d) Zdržet se jednání, které by mohlo vést ke střetu veřejného zájmu se zájmy osobními, zejména pak nezneužívat informací nabytých v souvislosti s výkonem zaměstnání ve vlastní prospěch nebo ve prospěch někoho jiného

Zaměstnanci těchto zaměstnavatelů nesmějí být členy řídicích nebo kontrolních orgánů právnických osob provozujících podnikatelskou činnost a mohou vykonávat

⁵⁹ BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 5.vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 640 s. ISBN 978-80-7400-405-6, s. 422 a násl.

podnikatelskou činnost jen s předchozím písemným souhlasem zaměstnavatele, u které jsou zaměstnání. Toto omezení se nevztahuje na vědecké činnosti, pedagogické činnosti, publicistické činnosti, stejně jako na literární, nebo uměleckou činnosti či správu vlastního majetku. Pracovníprávní úprava zaměstnaneckých poměrů zaměstnanců veřejné správy, zejména pak orgánů státní správy, je nedostatečná jak z hlediska věcného, tak z hlediska formálně právního, ale také z hlediska mezinárodního. Především není naplněn čl. 79 odst. 2 Ústavy ČR, který stanovuje, že právní poměry státních zaměstnanců v ministerstvech a jiných správních úřadech spravuje zákon. Zaměstnanci správních úřadů by tak měli mít služební poměr ke státu, stejně jako příslušníci ozbrojených složek, ne však pracovní poměr k určitému úřadu – organizační složce státu, což by umožnilo mobilitu pracovních sil, jejich efektivnější a lepší využití, vyšší stabilitu zaměstnanců, apod.⁶⁰

O organizačních a personálních věcech rozhodují příslušní ministři a politici, resp. další političtí představitelé. Tento problém dále upravuje, v rámci současné právní úpravy, již zmíněný služební zákon a jeho některé jednotlivé části. Tato problematika se týká i vzdělávání zaměstnanců. Nejsou tak stanoveny zvýšené povinnosti státních zaměstnanců, stejně jako specifické kompenzace takových zvýšených povinností, tj. určité výhody. Minulá právní úprava, která připravovala podmínky přijetí služebního zákona, ne zcela plně zahrnovala i právní úpravu zaměstnávání civilních státních zaměstnanců. Toto se negativně projevovalo i z mezinárodního hlediska. Přijetím zákona o státní službě se tak utvořily podmínky pro zkvalitnění české státní služby, v kontextu práva ČR, tak evropského práva. Současná právní úprava tak vymezuje určitý právní rámec státní služby v ČR, jež sjednocuje nábor, nejasná kritéria výběru a smluvní ustanovení, která váží zaměstnance ke konkrétnímu ministerstvu, nejenom v rámci českého státu. Cílem je nejenom zkvalitnění státní správy, ale také uplatnění kvalifikovaných odborníků ve státní správě. Dlouhodobá diskuse vedla k přijetí zákona o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech, byl schválen v následujícím roce pod č.

⁶⁰ BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 5.vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 640 s. ISBN 978-80-7400-405-6, s. 422 a násl.

218/2002 Sb., stejně jako již několikrát novelizován a jeho plná účinnost nastala až po další dlouhé diskusi až v roce 2014, s účinností od 01.01. 2015.

Působnost zákona vymezuje skupinu subjektů a s nimi souvisejících právních vztahů, na které se vztahují právní normy a kdy a kde mají tyto účinek. Předmět úpravy a rozsah působnosti zákona o služebním poměru je vymezen v ustanovení § 1 zákona o služebním poměru. V §1 odst. 1 je vymezena věcná působnost věcná působnost tohoto zákona, která vyjadřuje jeho základní účel, kterým je právní úprava vztahů mezi fyzickými osobami a státem. Fyzické osoby vykonávající státní službu v bezpečnostních sborech v rámci svých zákonných kompetencí slouží veřejnosti a jejich úkolem je:

- Chránit veřejný pořádek, bezpečnost osob a majetku, předcházet trestné činnosti, plnění úkolů dle trestního řádu⁶¹
- Ochrana majetku před požáry, poskytování účinné pomoci při mimořádných událostech a chránit životy a zdraví obyvatel, ⁶²

Výkonem služby se rozumí všechny úkony a činnosti prováděné na základě konkrétních právních předpisů upravujících působnost jednotlivých bezpečnostních sborů. Výkonem služby se pro účely zákona o služebním poměru rozumí:

- *„úkony a činnosti realizující oprávnění a povinnosti stanovené právními předpisy upravujícími působnost bezpečnostních sborů*
- *Sbírání, vyhodnocování a evidování informací a údajů potřebných pro výkon služby a včetně činnosti v operačních a informačních střediscích*
- *Řízení výkonu služby*
- *Činnost ve vzdělávacích, technických a účelových zařízeních, která pro výkon služby zabezpečují přípravu příslušníků a výzkumné, technické a další podmínky, a to v rozsahu stanoveném ředitelem bezpečnostního sboru*

⁶¹ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky v platném znění, úvodní ustanovení tohoto zákona.

⁶² Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů, v platném znění.

- *Plnění úkolů bezpečnostní informační služby a úřadu pro zahraniční styky a informace*“.⁶³

V zákoně o služebním poměru se vyskytuje pojem doba služby, který se dá srovnat s pojmem pracovní doba, který je používán pro pracovněprávní vztahy vznikající na základě zákona č. 262/2006 sb., zákoník práce, v platném znění. Doba, během které se uskutečňují práva a povinnosti příslušníků ve služebním poměru, je nazývána dobou služby. Takový příslušník má v této době výkonu služby povinnost plnit takové povinnosti, které mu vyplývají z povinností se kterými byl srozuměn při vzniku služebního poměru, nebo při změně služebního poměru. Službu je každému konkrétnímu příslušníkovi povinen bezpečnostní sbor přidělovat.⁶⁴

2.5. Právní rámec vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků

Změny v bezpečnostním prostředí, technické a technologické inovace, představují pro české ozbrojené a bezpečnostní složky nové výzvy i příležitosti. Tyto složky, v kontextu platných právních předpisů, realizují výkon státní moci. Cílem je zejména ochraňovat svobodu občanů, spravedlnost a právní jistotu v rámci české společnosti. Na základě tohoto důvodu je nutné bezpečnostní sbory v ČR vybavovat inovativními technologiemi, výzbrojí a výstrojí, a to takovým způsobem, aby byly flexibilní v prevenci kriminální činnosti. Stejně důležité ale je, aby například příslušníci Policie ČR působili preventivně proti trestné činnosti i do budoucna. ČR představuje demokratický a právní stát a bezpečnostní složky musí mít jasné a zákonné zmocnění pro aplikaci vybraných nesmrtících technologií. Zejména se jedná o donucovací prostředky a zbraně, které tyto bezpečnostní sbory mohou použít. Konkrétně v případě svých chráněných zájmů.⁶⁵

⁶³ Ustanovení § 1 odst. 4 zákona č. 361/2003 Sb., *o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů*, v platném znění.

⁶⁴ TOMEK, Petr. *Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů s komentářem k 1.1.2012*. 2. akt. vydání. Olomouc: ANAG, 2012. s. 192-194

⁶⁵ *Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 52 a násl.* [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

V posledních deseti letech i česká právní úprava reaguje na měnící se podmínky i technické a technologické změny. Na základě tohoto pak většina bezpečnostních služeb, podle vzoru Policie ČR, prezentovala své návrhy na přidání nových nesmrtících technologických řešení do svých vlastních specifických právních úprav, které se týkají jejich činnosti. V těchto zákonech je použití těchto prostředků konkrétně definováno. V ozbrojených bezpečnostních složkách a ozbrojených silách jsou tyto technologie taxativně vymezeny v příslušných ustanoveních zákona. Týká se to donucovacích prostředků a použití zbraně. Na základě analýzy relevantních právních předpisů je možné odvodit, jaké typy nesmrtících prostředků jsou používány. Doplnují analytické studie a informace umožňují predikovat, jaké prostředky budou využity či zakoupeny do budoucna.⁶⁶

V souladu s aktuálním zněním **zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, jsou donucovací prostředky taxativně vymezeny v ustanovení § 52 tohoto zákona.** V obecném ustanovení, které se týká použití donucovacích prostředků, konkrétně § 51, je uvedena oprávněnost použít při zákroku donucovací prostředek a zbraň. K jejich používání musí být policista v odpovídajícím rozsahu i kvalitě vyškolen. Policista je oprávněn použít donucovací prostředek, který umožní dosažení účelu, kterého sleduje daným zákrokem. Tento zákrok je nezbytný s ohledem na překonání odporu nebo útoku osoby, proti které zakročuje. Ve smyslu § 53 odst. 4 lze elektrický donucovací prostředek použít v případě, že by použití jiného donucovacího prostředku nebylo dostačující. Je nutné sledovat dosažení účelu, který je realizován zákrokem příslušníků ozbrojených a bezpečnostních sil. Policista tak není nucen před využitím tohoto prostředku využít mírnější formu donucovacího prostředku.⁶⁷

Dále se jedná o prostředky, které jsou řazeny mezi střelné zbraně kategorie A, a to v souladu se zákonem č. 119/2002 Sb., o zbraních a střelivu, ve znění pozdějších předpisů. Svými účinky se však řadí mezi nesmrtící prostředky. Toto se týká hlavně paralyzátoru TASER a ručního granátového vrhače HK-69 s nesmrtícím střelivem. Obecně pak je možné uvést, že každé z uvedených technických řešení má své

⁶⁶ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 52 a násl. [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

⁶⁷ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 53 odst. 4 [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

specifické využití. Ruční vrhače jsou používány při zákrocích pod jednotným velením. Rozdílně od elektrických distančních paralyzérů, které je možné použít při běžné pořádkové činnosti. Případně jsou to jiné specializované policejní činnosti. Při taxativním výčtu zákona o Policii ČR je nutné, v kontextu tématu diplomové práce, uvést ustanovení § 52 týkající se nesmrtících zbraní a prostředků. Taxativní vymezení je následující:⁶⁸

§ 52: Donucovacími prostředky jsou: (nesmrtící zbraně a prostředky)

b) slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek,

d) vrhací prostředek mající povahu střelné zbraně podle jiného právního předpisu s dočasně zneschopňujícími účinky,

e) vrhací prostředek, který nemá povahu zbraně podle § 56 odst. 5,

k) vodní stříkač,

l) zásahová výbuška.

Při použití distančního elektrického paralyzéra TASER je podstatné ustanovení § 53 odst. 4. Konkrétně:⁶⁹

(4) Elektrický donucovací prostředek je policista oprávněn použít pouze, pokud by použití jiného donucovacího prostředku zjevně nebylo dostatečné k dosažení účelu sledovaného zákrokem.

Jak již bylo výše uvedeno, tak zákon č. 273/2008 Sb., vymezuje pro příslušníky Policie ČR zajišťovat práva a svobody osob. Pro efektivní plnění stanovených úkolů má k dispozici donucovací prostředky, mezi které patří i vrhací a dočasně zneschopňující prostředky. Tyto může používat v zákonem stanoveném rozsahu. Je vhodné zmínit, že zákon o policii donucovací prostředek nedefinuje pojmově, ale na základě taxativního výčtu donucovacích prostředků. Spojujícím znakem tak je začlenění donucovacích prostředků jako nesmrtících. Stávající právní úprava

⁶⁸ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 52 a násl. [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

⁶⁹ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 53 odst. 4 [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

navazuje na předchozí právní úpravu a základní zásadou při využití donucovacích prostředků nebo zbraně je to, že nesmí být použity jako trest nebo odplata.⁷⁰ Přehled nesmrtících donucovacích prostředků dle zákona o Policii ČR je uveden v tabulce 2 níže.

Tabulka 2: Nesmrtící donucovací prostředky podle zákona o Policii ČR (dále jako PČR)

Vybrané § ze zákona o PČR	Nesmrtící prostředky používané u PČR
§ 52 písm. b)	<ul style="list-style-type: none"> • Obranný sprej ESP Tomado a Tajfun • TASER X26E a TASER X26P • TASER X2 (licence pro dovoz 130 kusů) • Slzný granát RGSL - 85
§ 52 písm. d)	<ul style="list-style-type: none"> • Vrháč HK 69 s municí Safe Impact Round a Low Energy
§ 52 písm. e)	<ul style="list-style-type: none"> • Karabina Tippmann Cronus Tactical • Tippmann U.S. Army Carver One • Pepřové či značkovací kuličky
§ 52 písm. k)	<ul style="list-style-type: none"> • CAS32 Tatra T 815/THT • CAS Mercedes-Benz Atego 1823 AK 4x4
§ 52 písm. l)	<ul style="list-style-type: none"> • Zásahová výbuška P1 a P2 • Zásahová výbuška NICO

Zdroj: Zákon o Policii ČR, ustanovení § 52, vybr. Taxativní písm.

Použití vrhacích prostředků a elektrických paralyzérů je uvedeno v ustanovení § 52 zákona o Policii ČR následovně:⁷¹

(1) Policista použije vrhací prostředek a elektrický paralyzér zejména

a) proti pachateli násilné trestné činnosti nebo osobě ozbrojené zbraní,

b) proti agresivní osobě nacházející se pod vlivem alkoholu, omamných či psychotropních látek, která neuposlechla příkazu či výzvy policisty,

c) za jiné situace opravňující policistu k použití zbraně⁷²,

za podmínky, kdy provedení zákroku těmito donucovacími prostředky představuje reálnou možnost jeho úspěšného dokončení.

(2) Vrhacím prostředkem podle odstavce 1) se rozumí vrhací prostředek s dočasně zneschopňujícími účinky bez ohledu na to, zda má nebo nemá povahu zbraně podle

⁷⁰ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 52 a násl. [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

⁷¹ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 52 a násl. [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

⁷² K tomuto subsidiárně zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu v posledním znění.

právního předpisu³ (tzv. flashball, vystřelovače sítí, zbraně používané k vymetení prostředků dočasně oslepujících, ohlušujících, narkotizačních aj.). Vždy se jedná o vrhací prostředky řadící se svým účinkem mezi tzv. neletální (nesmrtící) prostředky.

(3) Elektrickým paralyzérem podle odstavce 1) se rozumí elektrický dočasně zneschopňující prostředek bez ohledu na způsob použití – kontaktní či distanční (např. paralyzér Taser použitý vystřelením sond). Předchozí použití jiného donucovacího prostředku není podmínkou pro použití elektrického paralyzéro.

Použití vodního stříkače je též specifikováno v zákoně o Policii, v ustanovení § 52 následovně:⁷³

(1) Vodní stříkač použije policista zejména při zákroku proti osobám, které protiprávním jednáním narušují veřejný pořádek nebo se dopouštějí jiného protiprávního jednání a neuposlechly výzvy, aby od svého jednání upustily, aby se rozešly nebo aby opustily určené prostory.

(2) Doporučený postup při používání vodního stříkače je uveden v příloze č. 1 této metodické příručky.

Použití zásahové výbušky je také specifikováno v zákoně o Policii, v ustanovení § 52 následovně:⁷⁴

(1) Účelem použití zásahové výbušky je krátkodobé zneschopnění (strnutí, psychické ochromení) nebezpečného pachatele nebo jiných osob, které se dopouštějí protiprávního jednání.

(2) Zásahovou výbušku použije policista zejména

a) při zákroku proti nebezpečnému pachateli,

b) proti osobám, které protiprávním jednáním narušují veřejný pořádek nebo se dopouštějí jiného protiprávního jednání.

⁷³ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 52 a násl. [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

⁷⁴ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 52 a násl. [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

3. Komparativní pohled na policejní práci a aplikaci donucovacích prostředků

Je možné uvést, že již koncept tzv. Společenské smlouvy, jak jej teoreticky formulovali Hobbes, Locke a Rousseau, poskytuje užitečný rámec pro pochopení vztahu mezi policií a společností v evropských zemích a částečně i v mezinárodní komparaci. Tato teorie v podstatě předpokládá, že aby se společnosti vymanily z přirozeného stavu komunity i jednotlivce, který se vyznačuje neustálým pocitem nejednoty a nejistoty, uzavřely společenskou smlouvu, v níž se jednotlivci dohodli, že se dobrovolně vzdají určitých práv a svobod ve prospěch vyšší autority, která na oplátku zaručí bezpečí a jistotu pro všechny. Za tímto účelem se společnosti dohodly, že budou žít společně podle společných pravidel, a vytvořily mechanismus s donucovacími pravomocemi, který bude dodržovat pravidla tvořící společenskou smlouvu.⁷⁵ Lze konstatovat, že tato potřeba vytvořit donucovací mechanismus představuje koncepční základ policejní práce.

Vzdání se určitých individuálních práv a svobod výměnou za bezpečnost a přiznání policii použití síly a dalších donucovacích pravomocí však vyvolalo další otázky: jak mohou společnosti zajistit, aby policie používala sílu a moc k zajištění bezpečnosti a pořádku pro všechny, ale zároveň zabránit tomu, aby policie podlehla pokušení používat tyto pravomoci nelegitimně. Jak společnosti určují rozsah pravomocí svěřených policii a rozhodují, které aspekty společnosti a společenského života vyžadují policejní dohled? Tyto otázky se objevují v mezinárodním měřítku i v evropském prostoru. V průběhu vývoje lidské společnosti a státy definovaly úlohu, pravomoci a povinnosti policie v závislosti na svém historickém a sociálně-politickém kontextu, bezpečnostních okolnostech, správní struktuře a tradicích správy. Tyto skutečnosti již obecně byly uvedeny výše i v souvislosti s aplikací donucovacích prostředků.⁷⁶

Navíc ani úkoly svěřené policii nebyly imunní vůči historickému společensko-politickému vývoji. V některých státech vzkvétaly tajné a represivní policejní

⁷⁵ KAMENÍK, J. A KOL. *Komerční bezpečnost*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 344 s. ISBN 978-80-7598-303-9, s. 7-17

⁷⁶ KAMENÍK, J. A KOL. *Komerční bezpečnost*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 344 s. ISBN 978-80-7598-303-9, s. 7-17

strategie po celé 18. a 19. století. Jako příklad lze uvést policejní funkce v Prusku, které daleko přesahovaly tradiční úkoly vykonávané policií obecného práva. Policie získala pravomoc vypracovávat pravidla a nařízení upravující chování občanů a také omezené pravomoci k trestání jednotlivců. Například Casey-Maslen a Connolly ve svých analytických studiích poskytují podrobnější přehled historického vývoje policie v Evropě a ve Spojených státech.⁷⁷ Souhrnně lze říci, že v průběhu 16. až 19. století byly vývoj, organizace a úkoly policie významně ovlivněny vládnoucími tradicemi, společensko-politickým vývojem a motivy vládnoucí moci. Od poloviny 19. století se však začala rozvíjet koncepce moderní, profesionální policie. Za průlom v moderní policejní práci je považováno založení londýnské metropolitní policie v roce 1829. Metropolitní policie byla založena na policejních zásadách vypracovaných sirem Robertem Peelem, který je považován za zakladatele moderní organizace policie. Peelovy zásady definovaly poslání policie jako *"prevenci kriminality a nepořádku"* a zdůrazňovaly význam *"neustranného dodržování zákona"*, *"zajištění spolupráce veřejnosti"* a zdrženlivého používání síly. Ačkoli Peelovy zásady neměly univerzální vliv, inspirovaly rozvoj policejní práce v mnoha státech včetně USA a zemí Britského společenství národů, což je forma policejní práce, která se někdy označuje jako *"policejní práce na základě souhlasu."*⁷⁸

Kromě Peelových zásad se moderní policejní práce vyznačuje také profesionalizací policie. Ačkoli neexistuje standardní definice profesionalizace policie, obecně ji charakterizuje nábor podle specifických norem, odměňování za účelem vytvoření kariérní služby, formální výcvik založený na standardizovaných kodexech; a systémový dohled nadřízených, to vše v rámci jasně stanovené struktury velení. Od poloviny 19. století si země po celém světě stále více osvojují moderní a profesionální přístupy k policejní práci. Přestože se přesné role, povinnosti a pravomoci policie v jednotlivých jurisdikcích lišily, policie byla obecně chápána jako bezpečnostní složka státu, jejímž úkolem bylo prosazovat právo, předcházet a kontrolovat trestnou činnost a udržovat veřejný pořádek. Podle tohoto tradičního a

⁷⁷ KAMENÍK, J. A KOL. *Komerční bezpečnost*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 344 s. ISBN 978-80-7598-303-9, s. 7-17

⁷⁸ KAMENÍK, J. A KOL. *Komerční bezpečnost*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 344 s. ISBN 978-80-7598-303-9, s. 7-17

poměrně úzkého chápání policie byla policie pouze "silou" státu, které byly svěřeny pravomoci prosazovat právo a předcházet trestné činnosti a bojovat proti ní.⁷⁹

V posledních desetiletích však demokratické společnosti nově definovaly úlohu a pravomoci policie ve společnosti. Rozvoj mezinárodního konsensu o univerzálních lidských právech a široké přijetí mezinárodních nástrojů v oblasti lidských práv, které právně zavazují státy k dodržování, ochraně a naplňování celé řady základních lidských práv, včetně práva na život, práva na svobodu a bezpečnost, svobody od mučení a práva na nediskriminaci; odrážejí kolektivní vůli přehodnotit prosazování práva z hlediska lidských práv. V této souvislosti byl stěžejním nástrojem Kodex chování pro příslušníky donucovacích orgánů přijatý Valným shromážděním OSN v roce 1979. Dokument Valného shromáždění OSN č. 34/169, který poskytuje státům normativní vodítko ohledně úlohy policie ve společnosti i v mezinárodních souvislostech.⁸⁰ Konkrétně například článek 1 a článek uvádí, že „*Příslušníci orgánů činných v trestním řízení vždy plní povinnosti, které jim ukládá zákon, tím, že slouží společnosti a chrání všechny osoby před protiprávními činy v souladu s vysokou mírou odpovědnosti, kterou vyžaduje jejich profese.*“⁸¹ V článku 2 je uvedeno, že „*Při výkonu svých povinností úředníci donucovacích orgánů respektují a chrání lidskou důstojnost a zachovávají a prosazují lidská práva všech osob.*“⁸²

Články kodexu znamenají významný odklon od tradičního, úzkého vymezení směrem k chápání policie jako úředníků, kteří "slouží" společnosti, více založenému na "lidských právech". Z praktického hlediska přístup k policejní práci založený na lidských právech znamená povinnost policie zdržet se nepřiměřeného omezování výkonu lidských práv (respektovat); přijmout přiměřená opatření k zajištění výkonu lidských práv (chránit) a přijmout pozitivní opatření k usnadnění výkonu lidských práv (naplňovat). Tento přístup například vyžaduje, aby policisté neoprávněně neomezovali právo jednotlivců na shromažďování, přijali nezbytná

⁷⁹ RAJENDRA, Baika. Book review: Police Corruption in Comparative Perspective: Building Trust in the Police in India and China. China Information, 2021. doi.org/10.1177/0920203X21992707C.

⁸⁰ RAJENDRA, Baika. Book review: Police Corruption in Comparative Perspective: Building Trust in the Police in India and China. China Information, 2021. doi.org/10.1177/0920203X21992707C.

⁸¹ Dokument Valného shromáždění OSN č. 34/169, článek 1

⁸² Dokument Valného shromáždění OSN č. 34/169, článek 2

opatření na ochranu jednotlivců, kteří demonstraci organizují (například proti případným proti protestům), a přijali komplexní strategie a politiky (například spojení s organizátory protestů, zásady komunikace a vyjednávání během protestu), aby zajistili, že protestující mohou plně využívat svého práva na shromažďování.

Přístup k policejní práci založený na lidských právech však jde nad rámec této trojstranné povinnosti a zahrnuje zásady účasti, odpovědnosti, nediskriminace a pozornosti vůči zranitelnosti, propojení s lidskoprávními standardy, přístupu k veřejným činitelům a rovnosti a genderové citlivosti a nediskriminace. Souběžně s rozvojem policejních přístupů založených na lidských právech se prosazování práva v demokratických společnostech stále častěji definuje termínem *"demokratická policie"*. Ačkoli byl tento pojem využíván v akademických i politických kruzích již koncem 90. let 20. století. *"Policie musí dávat nejvyšší operativní prioritu uspokojování potřeb jednotlivých občanů a soukromých skupin. Policie musí být odpovědná spíše zákonu než vládě- Policie musí chránit lidská práva, zejména ta, která jsou nezbytná pro neomezenou politickou činnost, jež je charakteristickým znakem demokracie. Policie by měla být ve své činnosti transparentní."*⁸³

V souladu s těmito zásadami mezinárodní a regionální organizace stále častěji definují hlavní cíle demokratických policejních služeb jako *"udržování veřejného klidu a pořádku; ochranu a dodržování základních práv a svobod jednotlivce; předcházení trestné činnosti a boj proti ní; a poskytování pomoci a služeb veřejnosti."*⁸⁴ Podobně jako policejní práce založená na lidských právech klade demokratická policejní práce velký důraz na službu společnosti, ochranu lidských práv, odpovědnost a transparentnost. Policejní práce založená na lidských právech a demokratická policejní práce tedy nejsou dva konkurenční koncepty. Naopak se jedná o dva přístupy s podobnými zásadami a vzájemně se posilujícími rysy.

Jak již bylo řečeno, přechod od tradičního chápání policejní práce k demokratické policii a policii založené na lidských právech nebyl a není lineární. V určitých

⁸³ JACKSON, Jonathan. Trust and Confidence in the Police: A Conceptual Review. SSRN Electronic Journal, 2010. doi.org/10.2139/SSRN.1684508.

⁸⁴ JACKSON, Jonathan. Trust and Confidence in the Police: A Conceptual Review. SSRN Electronic Journal, 2010. doi.org/10.2139/SSRN.1684508.

kontextech jsou zásady demokratických a lidskoprávních přístupů k policejní práci přijímány skepticky. Zejména v autokratických prostředích jsou opatření na zvýšení transparentnosti a demokratického dohledu nad policií někdy považována za "zbytečné zásahy" do policejní práce, které narušují její činnost. Vznikající mezinárodní normy týkající se metod výslechu v souladu s lidskými právy nebo normy omezující policejní dohled se setkávají s odporem některých příslušníků donucovacích orgánů, kteří tvrdí, že tyto normy v oblasti lidských práv nejsou slučitelné s realitou boje proti trestné činnosti v terénu, a proto by prosazování přístupů založených na lidských právech policii oslabilo i poškodilo v kontextu použití různých donucovacích prostředků.⁸⁵

Debata o policejní práci založené na lidských právech a účinnosti lidskoprávních standardů se nevyhnula kritice ani v akademických a výzkumných kruzích. Posner (2014, 2014a) tvrdí, že navzdory rozsáhlé ratifikaci základních smluv o lidských právech; policejní služby zemí po celém světě - včetně demokratických států - nadále beztrestně používají mimosoudní popravky a mučení. Takové praktiky zpochybňují účinnost zákonů a norem v oblasti lidských práv při ovlivňování jednání vlád a donucovacích orgánů. Navzdory kritickým hlasům, které zpochybňují účinnost mezinárodních norem v oblasti lidských práv v kontextu policejní práce, jsou regionální aktéři a mezinárodní společenství pevně odhodláni prosazovat demokratické přístupy k policejní práci založené na lidských právech. Studie analyzující dlouhodobé trendy v oblasti špatného zacházení ze strany orgánů činných v trestním řízení skutečně prokázaly, že dodržování lidskoprávních standardů stanovených v Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání a v jejím opčním protokolu (CAT a OPCAT). Zejména těch, které se týkají záruk zadržení, stíhání a monitorovacích mechanismů, mělo skutečně vliv na snížení mučení jednotlivců zejména v rozvojových zemích a některých politicky problémových režimech v mezinárodním měřítku.⁸⁶

Tyto debaty o policejní práci a změny policejní práce v průběhu času naznačují, že role, kterou policie ve společnosti hraje, je konstruovaná a sporná. Moc, z níž

⁸⁵ JACKSON, Jonathan. Trust and Confidence in the Police: A Conceptual Review. SSRN Electronic Journal, 2010. doi.org/10.2139/SSRN.1684508.

⁸⁶ JACKSON, Jonathan. Trust and Confidence in the Police: A Conceptual Review. SSRN Electronic Journal, 2010. doi.org/10.2139/SSRN.1684508.

police při výkonu své funkce čerpá, není taková, k níž by měla přirozený přístup. Bylo by proto naivní se domnívat, že by policie při výkonu této moci neměla být kontrolována a měla by být ponechána samoregulaci. Policistům je svěřena široká škála funkcí a pravomocí, jako je použití síly, zatčení a zadržení podezřelých osob nebo pachatelů, skryté sledování pro vyšetřovací účely, jakož i vstup, prohlídka a zabavení. Při výkonu těchto pravomocí mají policisté značnou míru volnosti. Jak však bylo uvedeno výše, svěření takových pravomocí a diskreční pravomoci vede k dilematu, jak mohou společnosti zajistit, aby policie využívala své funkce legitimně a nezneužívala diskreční pravomoci, a to včetně konkrétních donucovacích prostředků.⁸⁷

Základním předpokladem teorie společenské smlouvy totiž je, že "*moc přechází z veřejnosti na policii*", a proto musí být policie odpovědná za využívání veřejně přidělených pravomocí a že "veřejnost má právo upřesnit kritéria, podle nichž policie rozhoduje" (Reiman, 1985, s. 237). Tuto logiku lze považovat za základ veřejné kontroly a vymezení pravomocí policie. Trvalo však celá staletí utlačovatelských režimů, policejního násilí a dalších forem zneužívání policejních pravomocí, než společnosti na celém světě požadovaly po policii dodržování zásad právního státu a přísnější kontrolu výkonu policejních pravomocí. Snaha o vymezení hranic výkonu donucovacích pravomocí a kritérií, podle nichž lze uplatňovat diskreční pravomoc, získala impuls s ratifikací mezinárodních smluv o lidských právech a rozvojem normativních standardů pro policejní práci.

Podle mezinárodních standardů v oblasti lidských práv by se veškeré policejní kroky měly řídit zásadami zákonnosti, tedy že výkon jakékoli policejní pravomoci by měl být v souladu se zákonem a na jeho základě; nezbytnosti, tedy že policie by měla své pravomoci vykonávat pouze v míře nezbytně nutné k dosažení legitimního cíle prosazování práva; přiměřenosti, že výkon pravomoci by měl být úměrný závažnosti trestného činu nebo dosažení policejního cíle; a odpovědnosti, že policisté se musí zodpovídat za to, že při výkonu svých pravomocí a povinností dodržují zákon a existující právní úpravu.⁸⁸ Výkon policejních pravomocí v rozporu

⁸⁷ FISCHER, O. Profesionalita, ctnosti a etika povolání. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-2464-906-1, s. 76-79

⁸⁸ FISCHER, O. Profesionalita, ctnosti a etika povolání. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-2464-906-1, s. 76-79

se zásadami zákonnosti, nezbytnosti a přiměřenosti může vést k závažnému porušení lidských práv. Mezi příklady patří např: nezákonné a svévolné použití smrtící síly ze strany policie, které vede k porušení práva na život; svévolné zadržení porušující právo na svobodu a bezpečnost; zbytečně prováděné osobní prohlídky v policejní vazbě - v rozporu se svobodou před špatným zacházením; zbytečně prováděné politiky zastavování a prohlídek v náboženských menšinových komunitách. Zejména porušující právo na nediskriminaci, svévolné jednání při shromažďování a udržování kriminálních informací nebo zapojení nepřiměřeně rušivých tajných sledovacích opatření při vyšetřování, čímž se porušuje právo na soukromí nebo dochází k profilování na základě předsudků.

Invazivním policejním pravomocem tohoto druhu a potenciálu těchto pravomocí vést k porušování lidských práv je věnována značná pozornost. Existují však i další policejní pravomoci a funkce, které jsou spíše administrativní povahy a obvykle méně kontrolované, které mohou, pokud nejsou dobře regulovány, představovat hrozbu pro ochranu lidských práv. Například kromě správy a vedení trestních rejstříků jsou policejní útvary v mnoha zemích odpovědné za vedení řady administrativních záznamů; například registrů adres bydliště nebo držení střelných zbraní. Například sdílení informací o adresách a držení střelných zbraní s vnitrostátními a zahraničními bezpečnostními službami bez potřebného právního rámce a oprávněných důvodů by představovalo vážné riziko pro právo na soukromí a ochranu osobních údajů. Je proto nezbytné, aby všechny aspekty policejní práce, od nejintenzivnějších donucovacích pravomocí až po nejběžnější administrativní úkony, byly upraveny zákony a normami integrity s cílem zajistit odpovědnost.⁸⁹

Takové porušování lidských práv způsobené policejní činností nepochybně narušuje důvěru veřejnosti v prosazování práva, která je nezbytná pro legitimitu policejních služeb a jejich účinné fungování. Je proto zásadní, aby policie nesla odpovědnost za jakékoli porušení zákona nebo disciplinárního řádu. V tradičním přístupu k policejní práci se reakce na porušování lidských práv a jiné trestné činy spáchané policií většinou omezuje na identifikaci podezřelého a vyšetřování údajného trestného činu. Je možné uvést, že případy nesprávného postupu policie

⁸⁹ FISCHER, O. Profesionalita, ctinosti a etika povolání. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-2464-906-1, s. 76-79

představují ojedinělé případy individuálních chyb nebo porušení zákona, což znamená individuální odpovědnost. Na toto bylo poukázáno v textu výše. I když mohou existovat případy, které jsou důsledkem čistě osobních chyb.⁹⁰ Jako příklad; v případě incidentu, kdy policie zastřelila hluchou osobu, protože tato osoba neuposlechla pokynů policisty, by tradiční reakcí bylo vyšetřování incidentu a stíhání policisty za nepřiměřené použití síly. Sotva však lze jakýkoli zásah orgánů činných v trestním řízení redukovat na individuální pochybení. Právě výkonné vládní útvary a vyšší vedení donucovacího orgánu by měly vypracovat strategie a operativní pokyny pro zacházení s osobami se zdravotním postižením a vybavit policisty řadou nástrojů, které jsou méně smrtící než střelné zbraně. Je to právě školicí útvar policie, který by měl policisty upozornit na specifické podmínky a potřeby osob se zdravotním postižením. Je to nadřízený, kdo nařizuje použití střelné zbraně a provádí hlášení policisty po incidentu. Zaměření se na stíhání jednotlivých policistů by proto přehlíželo systémová a všudypřítomná selhání v rámci policie.⁹¹

S tím, jak se v posledních dvou desetiletích prosazují zásady demokratické policie, se v demokratických společnostech stále častěji diskutuje o potřebě komplexnějšího systému odpovědnosti, který by se nezaměřoval pouze na jednotlivce, ale sledoval by zákony, politiky prosazování práva, strategie řízení lidských zdrojů a profesní a organizační kulturu orgánů činných v trestním řízení, které mohly umožnit nesprávné jednání. Odpovědnost před vlastním jednáním příslušníků policie a aplikace donucovacích prostředků, tak zahrnuje posouzení, zda existují.⁹²

- komplexní legislativní rámec, který stanoví povinnosti, funkce a pravomoci policie v souladu s mezinárodními normami v oblasti lidských práv;
- jasné vedení a pokyny ze strany výkonné moci, které stanoví celkovou strategii policejních služeb;

⁹⁰ PIKNA, P. M. Vnitřní bezpečnost v právu a politice EU. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-783-2, s. 123-18

⁹¹ PIKNA, P. M. Vnitřní bezpečnost v právu a politice EU. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-783-2, s. 123-128

⁹² HRINKO, Martin et al. Pořádková činnost policie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-793-1, s. 24-2, s. 91-95

- správné stanovení priorit a dostatečné operativní vedení ze strany vyššího vedení policie;
- nástroje a mechanismy na podporu etických norem a norem bezúhonnosti v celé organizaci;
- dostatečné zdroje na vybavení a výcvik policistů, aby jednali v souladu se zásadami zákonnosti, nezbytnosti a přiměřenosti.

Odpovědnost při policejních akcích i s použitím jednotlivých donucovacích prostředků komparativně vyžaduje:⁹³

- mechanismy a postupy pro nepřetržitý dohled nad každodenní činností policie; jakož i externí monitorování klíčových policejních pravomocí a funkcí (jako je zadržení, zastavení a prohlídka, použití síly a komunikace s komunitou).

Odpovědnost po skončení policejních akcí i po použití donucovacích prostředků vyžaduje, aby existovaly:⁹⁴

- účinné přezkoumání příslušných interních postupů hlášení a informování po incidentu v rámci policie;
- účinné mechanismy pro interní hlášení pochybení a přijímání a vyřizování stížností od veřejnosti;
- interní a externí mechanismy pro vyšetřování obvinění proti policistům;
- postupy pro poučení se z chyb a jejich nápravu za účelem předcházení budoucím incidentům.

Souběžně se vznikem komplexního přístupu k odpovědnosti mezinárodní společnosti stále více zdůrazňuje, že odpovědnost za vyvození odpovědnosti

⁹³ HRINKO, Martin et al. Pořádková činnost policie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-793-1, s. 24-2, s. 91-95

⁹⁴ SCHAAP, Dorian. Police trust-building strategies. A socio-institutional, comparative approach. Policing and Society, 2020. doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345.

policistů nebo policejních služeb by neměla být ponechána pouze na policii. Řada mezinárodních normativních nástrojů, jako je Kodex chování příslušníků donucovacích orgánů. Konkrétně rezoluce Valného shromáždění OSN 34/169, článek 8. Základní zásady pro použití síly a střelných zbraní. Zásady pro účinné předcházení a vyšetřování nezákonných, svévolných a hromadných poprav, rezoluce Hospodářské a sociální rady 1989/65, zásada 9, skutečně vyzývá k nezávislému a nestrannému přezkumu a/nebo vyšetřování některých trestných činů spáchaných policií. V posledních dvou desetiletích byly vypracovány další specifické mezinárodní nástroje, které se zaměřují na účinné vyšetřování nejzávažnějších porušení lidských práv; konkrétně Minnesotský protokol o vyšetřování potenciálně nezákonných úmrtí a Příručka o účinném vyšetřování a dokumentaci mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení, nebo trestání (Istanbulský protokol).⁹⁵

Kromě těchto norem a nástrojů regionální instituce a organizace obecně uznávají, že policejní útvary vyšetřující trestné činy a přestupky vlastních příslušníků by příliš usnadnily utajování protiprávního jednání, což by mohlo vést ke kultuře beztrestnosti, která by následně vážně poškodila důvěru veřejnosti v policii. V posledních dvou desetiletích proto mezinárodní a regionální nástroje kladou větší důraz na odpovědnost policie jako na systém, který vyžaduje zapojení různých externích a civilních aktérů dohledu. Evropský kodex policejní etiky v tomto ohledu stanoví, že *"policie by se měla zodpovídat různým nezávislým složkám demokratického státu, tj. zákonodárné, výkonné a soudní moci."*⁹⁶ Rezoluce o policejní reformě, odpovědnosti a civilním dohledu nad policií, kterou přijala Africká komise pro lidská práva, vyzývá státy, které jsou smluvními stranami Africké charty, aby zřídily nezávislé mechanismy civilního dohledu nad policií.⁹⁷

⁹⁵ SCHAAP, Dorian. Police trust-building strategies. A socio-institutional, comparative approach. Policing and Society, 2020. doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345.

⁹⁶ SCHAAP, Dorian. Police trust-building strategies. A socio-institutional, comparative approach. Policing and Society, 2020. doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345.

⁹⁷ KRULÍK, Ondřej et al. Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 395-403

Demokratické společnosti vykazují velké rozdíly v policejních systémech. Například ve Spojených státech máme kvazivojenský, spíše decentralizovaný, nestandardizovaný a roztržštěný systém, i když se v něm mísí místní a celostátní policejní orgány. Existuje zde systém jednotného vstupu. Ti, kdo dohlížíjí, pocházejí z řadových policistů. Existuje listina práv a další zákony, které výrazně vymezují chování veřejné policie. Soukromá policie a občanské iniciativy jsou povoleny. Policie má poměrně málo společného se soudním systémem, dokud skutečně neprovede zatčení. Kontradiktorní systém dává obviněnému možnost zpochybnit vládní argumentaci. Policie má pravomoci, které jsou občanům upírány. Existují jasné postupy, jak mohou občané podávat stížnosti na policii, a policie podléhá větší míře přímé politické kontroly než v mnoha zemích Evropy. S tímto souvisí i rozdílnost v systémech a principech aplikace donucovacích prostředků v policejní praxi.⁹⁸

Ve Velké Británii je policie výslovně nevojenská a místní, i když více standardizovaná než v USA. Odpovědnost za její kontrolu je rozdělena mezi ministerstvo vnitra národní vlády, místní policejní úřad a vedoucího místního útvaru. Neexistuje žádná formální listina práv, přesto policie v zásadě nemá žádné pravomoci nad rámec pravomocí běžných občanů a policie není ozbrojena. Občané jsou považováni za odpovědné za přispění k policejní ochraně svých vlastních komunit. Zdůrazňuje se vnitřní organizační a sebekontrola. Zdůrazňuje se symbolický význam policie jako reprezentanta národa a policie je školená tak, aby se považovala za vzor morálního chování. Vývoj britské policie zahrnoval neustálou diskusi o tom, jak chránit demokratické svobody a zároveň zachovat účinnost v boji proti trestné činnosti a nepořádku.⁹⁹

Ve Francii je policejní práce vysoce centralizovaná a méně orientovaná na služby a komunity. Existuje zde jednotný národní právní systém. Existují zde soupeřící národní policejní systémy (jeden, Gendarmerie, je součástí armády a druhý, Národní policie, je součástí ministerstva vnitra). Slouží národní, nikoli místní vládě a podléhají civilní kontrole na vyšších úrovních. Soukromá policejní činnost a

⁹⁸ KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 395-403

⁹⁹ KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 395-403

zapojení občanů nejsou oceňovány v takové míře jako v angloamerické tradici. Prostřednictvím systému bočního vstupu jsou policejní vedoucí pracovníci přijímáni přímo do vedoucích pozic. Důležitou roli při vyšetřování trestných činů hraje státní zastupitelství. Soudní systém není kontradiktorní a pro občany je poměrně obtížné podávat stížnosti na policii. Vzhledem ke své bouřlivé politické historii Francouzi věří, že má-li být demokracie chráněna, musí mít práva společnosti přednost před právy jednotlivce. Policie má větší volnost při shromažďování politických informací.¹⁰⁰

Demokratický ideál policie je obecně podporován různými organizačními prostředky, mezi něž patří dělba práce mezi těmi, kdo vyšetřují, zatýkají, soudí a trestají; byrokratická struktura podobná vojenské, která omezuje volnost rozhodování a snaží se vytvářet auditní stopy; oddělení policie od armády a vytvoření konkurenčních policejních agentur, nikoli monolitu; externí agentury (nebo rozdělené části organizace), které monitorují její chování a které musí dávat povolení k určitým vysoce invazivním akcím; policie, která může být snadno identifikována jako taková (např. v uniformách se jmény nebo identifikačními čísly a zřetelně označených autech) nebo v případě tajných policistů, jejichž totožnost je skrytá, soudní proces, v němž je policejní podvod veřejně odhalen a souzen; a rotace úkolů. Tyto snahy zahrnují přesvědčení, že svoboda je pravděpodobněji chráněna, pokud je moc rozptýlena, pokud se konkurenční orgány navzájem sledují a pokud jsou totožnost a činnost policie viditelné.¹⁰¹

Vzhledem k možnosti zneužití čelí policie četným vnějším a vnitřním kontrolám. Ve Spojených státech je policie v zásadě vázána federální a státní ústavou, zákony a zvykovým právem. Soudy se prostřednictvím vylučovacího pravidla snaží kontrolovat chování policie tím, že vylučují nezákonně shromážděné důkazy. V pozadí je přesvědčení, že je menším zlem, když někteří zločinci uniknou, než když vláda sehraje nečestnou roli. Soudy mohou rovněž vydávat zákazy konkrétních policejních akcí a mohou občanům nabízet odškodnění za porušení zákona. Státní zástupci mohou hrát určitou roli v policejním dohledu (ten se stal důležitějším, ale

¹⁰⁰ KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 395-403

¹⁰¹ KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 395-403

stále je obecně méně důležitý než v Evropě). Státní zástupci mohou odmítnout přijmout případy předložené policií a mohou stíhat policii za trestné činy. Určitou kontrolu mohou vykonávat také zákonodárné orgány prostřednictvím schvalování zákonů, kontroly rozpočtových prostředků, schvalování jmenování a pořádání dozorových slyšení. Orgány výkonné moci, jako jsou guvernéri, starostové a ředitelé měst, vedoucí agentur, policejní komise, občanské kontrolní komise, auditoři (a v některých evropských zemích "ombudsmani"), rovněž vykonávají určitou kontrolu. Vnitřní kontrola policie se uskutečňuje prostřednictvím výběru, školení, stanovených postupů, politických směrnic a dohledu.¹⁰²

Při definování daného systému je třeba se podívat nejen na formální dokumenty a vyjádřené ideály, ale i na skutečné chování. Například v bývalém SSSR byla občanům v zásadě přiznána mnohá stejná politická práva jako ve Spojených státech, ale v praxi jim byla KGB upírána, zejména pokud šlo o politickou konformitu. Na druhou stranu i v systémech, které jsou demokratické, se najdou příklady nedemokratického policejního chování. Policejní organizace ve Spojených státech a v západní Evropě nejsou bez občasných poklesků (např. nezákonné zastavování a prohlídky a politické sledování, nepřiměřené používání síly, využívání policejní moci k osobnímu prospěchu a diskriminace při prosazování práva), ale ty jsou skryté a v rozporu s oficiální politikou.¹⁰³

¹⁰² KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 395-403

¹⁰³ KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 395-403

4. Návrhy a doporučení pro policejní práci i použití donucovacích prostředků

Při zhodnocení řešené problematiky je možné formulovat některé návrhy a doporučení pro zefektivnění činnosti bezpečnostních služeb a obecně i úvahy pro stávající právní úpravu dle zákona o Policii ČR a ustanovení týkající se donucovacích prostředků dle ustanovení § 52 a následující. Prvním stupněm kontroly v každém systému odpovědnosti policie jsou vnitřní kontrolní mechanismy v rámci policejní služby. Účinné mechanismy vnitřní kontroly hrají v systému odpovědnosti policie zásadní roli, a to jak z preventivního, tak z reaktivního hlediska. Tyto mechanismy by měly zahrnovat zejména následující:¹⁰⁴

- profesní standardy a standardy bezúhonnosti,
- průběžný dohled a monitorování,
- interní mechanismy podávání zpráv a disciplinární mechanismy.

Jsem toho názoru, a to i na základě provedené komparace a teoretické části diplomové práce, že je možné posílit etický rozměr policejní práce s cílem působit preventivně proti pochybení a trestněprávním činnostem v policejní práci. Jak bylo uvedeno, veškeré policejní úkony by měly být založeny na zákoně. Právní ustanovení v zákonech však mohou být nedostatečná, pokud jde o každodenní výkon policejních pravomocí. Je proto nezbytné, aby policejní útvary vypracovaly komplexní profesní standardy (kodexy chování), které poskytnou jasné pokyny pro výkon policejních povinností a pravomocí v praxi. Jako příklad lze uvést jasné profesní standardy, pokyny a instrukce týkající se postupů při zatýkání a zadržování, které by byly prvním dobrým krokem k tomu, aby policisté při zatýkání neporušovali zákon. Totéž platí pro správné a účinné využití donucovacích prostředků.

Nicméně profesní standardy bezpečnostních složek samostatně nestačí. Jak již bylo uvedeno, v rámci zákonů mají policisté při výkonu svých pravomocí často širokou míru volnosti. Mohou nastat okolnosti, kdy policisté čelí etickým dilematům, jako

¹⁰⁴ K tomuto také: KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9, s. 395-403

je tendence ohýbat určité zákony, aby dosáhli toho, co považují za vyšší cíle prosazování práva, nebo tendence uplatňovat klamavé taktiky výslechu, aby z podezřelých osob získali zásadní informace nebo přiznání. Na toto by měla navazovat stávající platná právní úprava. Právě pro takové situace musí policejní služby zavést etický kodex, který stanoví zastřešující normy integrity, jež jsou postaveny na hodnotách nestrannosti, spravedlnosti, rovnosti, čestnosti, jakož i na zásadách respektování, lidských práv a důstojnosti. V závislosti na správním systému dané země mohou být tyto profesní standardy a standardy integrity vypracovány ministerstvem, kterému policie podléhá, nebo po konzultaci s ním. Důkazy rovněž ukazují, že pokud jsou standardy bezúhonnosti vypracovány participativním přístupem za účasti policie a dalších aktérů, je větší šance, že je policie přijme a bude uplatňovat.

Pokud je etický kodex stanovující normy bezúhonnosti dobře prosazován, má potenciál: poskytnout návod k jednání policistům, kteří čelí etickým dilematům; přispět k lepší identifikaci, analýze a řešení etických problémů; napomoci výkonu vedení a řízení v celé organizaci a posílit důvěru veřejnosti v policii. Neexistuje žádná normativní mezinárodní norma, která by stanovovala, co by měl etický kodex obsahovat. Nicméně Evropský kodex policejní etiky je široce uznáván a propagován jako vzorový kodex na mezinárodní úrovni. Vypracování profesních standardů a standardů bezúhonnosti samo o sobě nestačí k zajištění jejich dodržování. Policejní útvary by měly široce propagovat etický kodex a normy bezúhonnosti v rámci celé organizace; a měly by začlenit uplatňování norem bezúhonnosti do procesů nábory, odborné přípravy a povyšování. Vypracování a účinné uplatňování standardů bezúhonnosti jsou důležitými preventivními nástroji vnitřní kontroly, a přispívají tak k větší odpovědnosti bezpečnostních složek dle mého názoru.

Je možné hovořit také o další složce vnitřní kontroly se zaměřuje na dosažení "odpovědnosti během jednání, tedy při použití i donucovacích prostředků" prostřednictvím zavedení mechanismů dohledu a monitorování. Hlavním cílem průběžného dohledu a monitorování je ověřit soulad každodenních policejních postupů s právními předpisy, politikami a standardy integrity; a odhalit nezákonné, případně hrubě neetické chování. Například v praxi obchodních korporací, jak již

bylo uvedeno výše. Dosažení těchto cílů vyžaduje, aby byla vytvořena jasná hierarchie velení v rámci policie a tato posilována, jejíž účel je dvojitý. Zaprvé by takový řetězec velení umožnil policejním útvarům vysledovat konečnou odpovědnost za policejní jednání nebo opomenutí. I v souvislosti s použitím donucovacích prostředků. To je důležité, protože podle mezinárodních standardů by měl být kromě policisty, který spáchal trestný čin, pohnán k odpovědnosti také jeho přímý nadřízený, který dal k takovému činu pokyn nebo nebyl schopen spáchání trestného činu zabránit. Hierarchie velení by jasně stanovila příslušné kontrolní role a povinnosti všech policistů s nadřízenými hodnostmi v hierarchii. Účinného dohledu a kontroly v rámci policejních služeb lze dosáhnout prostřednictvím řady postupů a mechanismů. Na základě zpracovaných informací a odborných zdrojů lze konkrétně uvést:¹⁰⁵

- Důsledné vedení záznamů a interní postupy informování a podávání zpráv, které by nadřízeným pomohly sledovat činnost jejich podřízených, analyzovat trendy, identifikovat problematické postupy z hlášení incidentů a posoudit, zda za těmito postupy nejsou systémové faktory.
- Mechanismy interního auditu pro pravidelný přezkum nábory, odborné přípravy, povyšování, jakož i dalších procesů řízení zdrojů s cílem posoudit, zda účinně podporují profesní standardy a standardy bezúhonnosti stanovené policií.
- Postupy pro pravidelné a neohlášené kontroly a namátkové kontroly prováděné nadřízenými orgány v místech s vysokým rizikem porušování lidských práv, jako jsou vazební věznice a výslechové místnosti.

Postupy pro sledování používání střelných zbraní a dohledávání střeliva¹⁰⁶ jsou součástí řešeného tématu diplomové práce. Používání síly a střelných zbraní je jednou z policejních funkcí s nejvyšším rizikem porušování lidských práv. Nesprávné pořizování, registrace, skladování, údržba a sledování zbraní a střeliva by vedlo k velkým nedostatkům v oblasti odpovědnosti a znemožnilo by jakékoli

¹⁰⁵ DAWSON, Andrew. Police Legitimacy and Homicide: A Macro-Comparative Analysis. Social Forces, 2018. doi.org/10.1093/SF/SOY043.

¹⁰⁶ DAWSON, Andrew. Police Legitimacy and Homicide: A Macro-Comparative Analysis. Social Forces, 2018. doi.org/10.1093/SF/SOY043.

interní a externí vyšetřování. Policejní útvary proto vypracují podrobné postupy pro správu střelných zbraní a střeliva, aby se vytvořila auditní stopa. Pozitivním postupem v tomto ohledu je *"autorizovaná profesní praxe"* vypracovaná britskou College of Policing, která obsahuje komplexní soubor pravidel pro sledování zbraní a vybavení. Tato by příkladně mohla být inspirací pro českou právní úpravu a její budoucí právní vývoj. Sledování není nezbytné pouze u střeliva do střelných zbraní, ale nabývá na významu i při používání méně smrtících zbraní, zejména zařízení s vedenou energií, jako TASER. Tento je i v rámci české právní úpravy, dle právního výkladu výše. Ačkoli je TASER méně smrtící alternativou střelných zbraní, jeho nevhodné použití může způsobit vážné škody a může vést i k úmrtí. Policejní útvary se stále častěji snaží sledovat používání TASERů, aby zajistily, že jejich použití je zákonné, nezbytné a přiměřené. Například policejní sbor Nového Jižního Walesu v Austrálii používá TASERy s vestavěnými sledovacími mechanismy, včetně taserové kamery, která je "přípevněna ke zbraní a zachycuje zvukové a vizuální informace před použitím TASERu, během něj a po něm", zařízení pro stahování datových portů, které "umožňuje stáhnout určité informace o každém použití TASERu uložené na datovém čipu uvnitř zbraně, a štítků AFID (Anti Felony Identification Device), které obsahují sériové číslo náboje taseru, jež se uvolní při každém výstřelu TASERu, aby bylo možné identifikovat použitý náboj TASERu".

Shromažďování a analýza údajů členěných podle věku, pohlaví a případně dalších chráněných charakteristik při výkonu policejních povinností.¹⁰⁷

Shromažďování a pravidelný přezkum členěných údajů by ze své podstaty sloužily jako mechanismus vnitřní odpovědnosti, protože takový proaktivní přezkum by umožnil identifikovat trendy a včas rozpoznat potenciálně problematické postupy. Pravidelný přezkum rozčleněných údajů o zastavení a prohlídkách může například odhalit nepřiměřené praktiky zastavení a prohlídek zaměřené na mladé muže určité rasy nebo náboženství. Ačkoli by údaje tohoto druhu musely být interpretovány opatrně, může taková disproporce "vyvolat varování" pro vyšší vedení, aby se podrobněji zabývalo údaji o zastavení a prohlídkách, promluvilo si se zúčastněnými policisty o důvodech a opodstatněnosti nepřiměřeného policejního postupu a v

¹⁰⁷ VALENTE, Isabel. European Union – Police and Customs cooperation. A historical perspective. 2013.

případě potřeby revidovalo standardní operativní postupy a pokyny, aby se zabránilo profilování na základě předsudků.

Je důležité poznamenat, že úloha nadřízených policistů se neomezuje pouze na kontrolu interních postupů a jejich podřízených. Měli by "jít příkladem" tím, že budou ve svém každodenním profesním chování projevovat nejvyšší standardy bezúhonnosti, a podporovat tak kulturu etického chování v celé organizaci. Dalším důležitým způsobem podpory kultury bezúhonnosti v celé organizaci je vyzdvihování postupů úředníků, kteří důsledně dodržují lidská práva. Toho lze dosáhnout prostřednictvím ocenění příkladného jednání příslušníků v souladu s lidskými právy v interních bulletinech nebo dokonce propagací takové praxe na sociálních sítích. Vyzdvihování pozitivních postupů by signalizovalo, že si vyšší vedení cení uplatňování standardů integrity v policejní práci a policejní praxi.

Souhrnně lze říci, že k odpovědnosti policie i při uplatnění donucovacích prostředků přispívá také dobře zavedený řetězec velení s vedoucími zaměstnanci, kteří mají jasně vymezené kontrolní role, a účinné kontrolní mechanismy. Za důležité v návrzích a doporučeních je také nutné považovat stížnosti. Myslím si, že je to snad nejdůležitější složkou vnitřní kontroly jsou mechanismy pro nestranné, včasné a důkladné vyřizování jak interních oznámení o pochybeních, tak stížností veřejnosti na policii. Pozitivní přínos účinných mechanismů odpovědnosti k důvěře veřejnosti v policii. Na toto bylo odkázáno několikrát v textu výše i v rámci komparace.

Podle mezinárodních norem a osvědčených postupů ve světě zajišťují účinné interní mechanismy vyřizování stížností a disciplinární mechanismy následující normy:

- Policejní útvary by měly zřídit bezpečné kanály pro oznámení pochybení ze strany kolegy. Tyto komunikační kanály by měly být přístupné jak pro svědky, tak pro policisty, kteří se stali obětí takového přestupku. Například interní případy sexuálního obtěžování, stížnosti na diskriminaci, mobbing.

Policejní útvary by rovněž měly zavést účinné mechanismy a postupy pro přijímání, vyřizování a vyšetřování stížností občanů na policisty. Za tímto účelem konkrétně:

- Měly by existovat různé způsoby podávání stížností (osobně na stanici, písemně, telefonicky, online). Policejní služby by měly přijímat i anonymní stížnosti.
- Policejní služby by měly aktivně informovat širokou veřejnost i osoby, které jsou v kontaktu se systémem trestního soudnictví.
- Policista, který stížnost přijímá, by měl mít zákonnou povinnost tuto stížnost přijmout a zaevidovat. Nemělo by být ponecháno na uvážení jediného policisty, zda stížnost odmítne nebo zamítne.
- Policejní útvary by měly vypracovat komplexní pravidla postupu při vyřizování stížností, včetně lhůt pro ukončení šetření, metod a postupů pro vedení disciplinárního a trestního vyšetřování, sankcí, které jsou k dispozici za různá pochybení. Tím by se zajistila konzistentnost vyšetřování a transparentnost vůči stěžovateli i obviněnému policistovi.
- Vyšetřování stížností by měl provádět policejní útvar nebo policisté, kteří jsou přiměřeně nezávislí na policistovi zapojeném do incidentu, který vedl ke stížnosti.

Během celého vyšetřování by policejní útvary měly respektovat, chránit a naplňovat práva obětí a stěžovatelů. Patří mezi ně právo být informován v průběhu vyšetřování i po něm, právo poskytovat důkazy a předvolávat svědky, právo na odvolání a souběžné vedení občanskoprávního a trestního řízení podle Deklarace základních zásad spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci. Musí být zavedena nezbytná opatření k zajištění práv obviněného policisty, zejména práva být vyrozuměn o vyšetřování, práva na právní pomoc, práva být vyslechnut a práva na obhajobu.

Jakmile je vyšetřování ukončeno a příslušný policejní orgán rozhodne o vhodném výsledku nebo sankci, měly by existovat mechanismy pro stěžovatele i obviněného policistu, aby se proti tomuto rozhodnutí mohli odvolat. Údaje o stížnostech by měla policie systematicky přezkoumávat a analyzovat společně s externími skupinami odborníků. To by policii pomohlo identifikovat základní a systémové příčiny pochybení a poučit se z chyb. Zpětná vazba je v této souvislosti též účinným

prostředkem a nástrojem komunikace policie a veřejnosti. Není pochyb o tom, že interní mechanismy vyřizování stížností mají výhodu v lepší znalosti policejní kultury a prostředí, větších zdrojích pro vyšetřování (odborné znalosti a technické prostředky) a vyšší pravděpodobnosti spolupráce obviněného policisty s vyšetřovateli. Pokud by však policejní útvary mohly samy vyšetřovat trestné činy a disciplinární přestupky, hrozilo by, že vyšetřování nebude prováděno důkladně, nebudou zjištěna systémová pochybení, pachatelé nebudou náležitě potrestáni a vznikne kultura beztrestnosti. Proto by se externí aktéři kontroly a dohledu měli aktivně zapojit do všech fází odpovědnosti před činem, během něj i po něm.

5. Závěr

Tématem diplomové práce byl význam a princip vrhacích a dočasně zneschopňujících prostředků policie ČR. Tato problematika byla řešena z teoretických hledisek, ale také z komparativních hledisek jak pro českou právní úpravu, tak vybraných evropských a mezinárodních právních úprav. V závěru diplomové práce je opětovně nutné zohlednit dopady pandemie COVID-19 nejenom v ČR, ale také ve vybraných evropských zemích. Problematické byly tyto dopady v mezinárodním měřítku, a to s ohledem na možnosti a rozsah použití donucovacích prostředků v různých problémových situacích. Dopady pandemie COVID-19 se projeví i demokratické a právní systémy, které byly již v principech omezeny a negativně ovlivněny. Je možné uvést, že pravomoci a působnost příslušníků policejních sborů byly specificky rozšířeny právě s ohledem na vynucení pořádku a právních předpisů. Ve vyhrocených situacích pak docházelo i k použití donucovacích prostředků, k obnovení veřejného pořádku a zákonnosti v jednotlivých státech.

Je možné uvést, že policie má na jedné straně významnou roli v systému dělby moci. Nicméně vlivem dopadů pandemie COVID-19 byly narušeny některé demokratické principy. Konkrétně občanské svobody a kontrola vlády a rozdělení moci v demokratických právních státech. Dotklo se to i mnoha zemí v mezinárodním měřítku, a to v různém rozsahu. Vývoj v posledních deseti letech v evropském regionu vedl k ukrajinskému válečnému konfliktu a s tím spojenému exodu ukrajinských uprchlíků. To představuje též specifické bezpečnostní hrozby a rizika i pro bezpečnostní sbory v ČR a v dalších vybraných evropských zemích. Komparativně s ohledem na policejní práci a praxi pokračuje do určité míry zaostávání a zeslabování demokratických prvků v Maďarsku a Polsku. Negativní vývoj lze očekávat i ve Slovinsku. Tyto poklesy demokratických principů a posilování autoritářské moci několika skupin a jednotlivců vytvořily rozkol ve vnitřním základním konsensu EU.

Rozhodně je nutné i v podmínkách ČR pokračovat v rozvoji liberálních demokratických hodnot a zdůraznit účinné nástroje k rychlému uplatňování demokratických principů s přesahem i do činnosti bezpečnostních složek a využití donucovacích prostředků. Nedemokratické vlády v Evropě, zejména Rusko a do

určité míry i Turecko (hybridní režimy) a Bělorusko (autoritářské režimy) zintenzivnily svou činnost v potlačování politických oponentů, nezávislých médií a kriticky smýšlejících občanů. Potlačují tyto subjekty prostřednictvím bezpečnostních sborů a donucovacích prostředků. Z pohledu ČR jsou to nezákonné činnosti v evropském i mezinárodním měřítku. Tyto země podporovaly neliberální a protidemokratické síly za svými hranicemi, což představuje vážnou výzvu pro demokracii v regionu zemí střední Evropy. Jsou to i specifické výzvy pro české bezpečnostní a obranné složky, jak již bylo uvedeno v textu výše. Svoboda projevu a integrita médií je v některých evropských zemích také pod vážným tlakem, a to nejen v autoritářských zemích a v autoritářských režimech. Pandemie COVID-19 zintenzivnila zakořeněné sociální a ekonomické nerovnosti. To vedlo ke zvýšené nejistotě, zejména u žen, marginalizovaných skupin a lidí, kteří se ocitli na okraji společnosti, komunit a migrantů. Jsou to všechno nové výzvy a problémy, kterým bude v krátkodobém i střednědobém časovém horizontu čelit i Policie ČR a další bezpečnostní a obranné složky v rámci ČR.

6. Seznam použitých zdrojů

VALENTE, Isabel. European Union – Police and Customs cooperation. A historical perspective. 2013.

DAWSON, Andrew. Police Legitimacy and Homicide: A Macro-Comparative Analysis. *Social Forces*, 2018. doi.org/10.1093/SF/SOY043.

SERDAR, Kenan. Police Performance Appraisals: A Comparative Perspective. *Police Performance Appraisals: a Comparative Perspective*, 2013. doi.org/10.1080/15614263.2018.1551286.

LAZARO, Herrero. The socio-historical approach in mapping Comparative Education. Review and revaluation of its postulates. *Revista Española de Educación Comparada*, 2017. doi.org/10.5944/REEC.29.2017.17676.

BROWN, Ben. Cops and Chaos: A Historical Examination of the Police Role in Riot Control. *Journal of Applied Security Research*, 2015. doi.org/10.1080/19361610.2015.1069532.

AGRAWAL, Monika et al. Factors Associated with Police Depression: A Systematic Review. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 2020. doi.org/10.5281/ZENODO.3819100.

SCHAAP, Dorian. Police trust-building strategies. A socio-institutional, comparative approach. *Policing and Society*, 2020. doi.org/10.1080/10439463.2020.1726345.

KRULÍK, Ondřej et al. *Obecní policie a privatizace bezpečnosti v evropských zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-870-9.

HRINKO, Martin et al. *Pořádková činnost policie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-793-1, s. 24-29

NESVADBA, P. *Policejní etika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 9788073801953.

PIKNA, P. M. *Vnitřní bezpečnost v právu a politice EU*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-783-2.

FISCHER, O. Profesionalita, ctnosti a etika povolání. Praha: Karolinum, 2021. ISBN 978-80-2464-906-1.

BOHATÁ, M. Etika a integrita veřejné správy. Praha: Grada Publishing, 2021. ISBN 978-80-271-3311-6.

HREHOVÁ, H. ET AL. Obecná etika. Univerzita Komenského: Filozofická fakulta, 2020. ISBN 978-80-568-0345-5.

JACKSON, Jonathan. Trust and Confidence in the Police: A Conceptual Review. SSRN Electronic Journal, 2010. doi.org/10.2139/SSRN.1684508.

CAPITANELLI, Ilaria. Stress and cardiovascular risk in police. A systematic Review. European Journal of Public Health, 2017. doi.org/10.1093/EURPUB/CKX187.383.

RAJENDRA, Baika. Book review: Police Corruption in Comparative Perspective: Building Trust in the Police in India and China. China Information, 2021. doi.org/10.1177/0920203X21992707C.

BĚLINA, M. a kol. Pracovní právo. 5.vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 640 s. ISBN 978-80-7400-405-6.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky v platném znění, úvodní ustanovení tohoto zákona.

Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů, v platném znění.

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění.

TOMEK, Petr. Zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů s komentářem k 1.1.2012. 2. akt. vydání. Olomouc: ANAG, 2012.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR: Ustanovení § 52 a násl. [online]. ČR: ČR, 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273#cast1>

Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu v posledním znění.

KAMENÍK, J. A KOL. *Komerční bezpečnost*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 344 s. ISBN 978-80-7598-303-9.

MACHÁČEK, I. *Zaměstnanecké benefity a daně*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 264 s. ISBN 978-80-7598-362-6.